

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASMINA MOLAN

POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASMINA MOLAN

Mentor: izredni profesor dr. Marjan Brezovšek

POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

KAZALO

KAZALO	1
1 UVOD	3
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR	5
2.1 OPREDELITEV PROBLEMA PREDMETA PROUČEVANJA	5
2.2 CILJI DIPLOMSKEGA DELA	5
2.3 HIPOTEZA	5
2.4 METODOLOŠKI PRISTOP	6
2.5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	7
3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	8
3.1 POLITIČNA PARTICIPACIJA	8
3.2 NEPOSREDNA IN PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA	8
3.3 VOLILNA PRAVICA	9
3.4 POLITIČNA STRANKA	9
3.5 INTERESNA SKUPINA	10
3.6 NOVA DRUŽBENA GIBANJA	11
3.7 NEVLADNE ORGANIZACIJE	11
4 POLITIČNA PARTICIPACIJA	12
4.1 OBLIKE PARTICIPACIJE	13
4.1.1 KONVENCIONALNA POLITIČNA PARTICIPACIJA	13
4.1.2 NEKONVENCIONALNA POLITIČNA PARTICIPACIJA	14
4.2 PROBLEMI PARTICIPACIJE	17
4.3 POLITIČNA PARTICIPACIJA IN POLITIČNA KULTURA	18
5 POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI	20
5.1 DEMOKRATIČNI PREHOD V SLOVENIJI	20
5.1.1 PRVE DEMOKRATIČNE VOLITVE	22
5.1.2 PLEBISCIT O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE	23
5.2 PREVLAJUJOČE OBLIKE PARTICIPACIJE V SLOVENIJI	25
5.2.1 ČLANSTVO V POLITIČNIH STRANKAH	25
5.2.2 VOLITVE	27
5.2.2.1 VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR	29
5.2.2.2 PREDSEDNIŠKE VOLITVE	33
5.2.2.3 LOKALNE VOLITVE	36
5.2.2.4 VOLITVE V EVROPSKI PARLAMENT	39
5.2.2.5 REFERENDUM IN LJUDSKA INICIATIVA	42

Politična participacija v Sloveniji

5.3	CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI	50
5.4	NARODNOSTNE MANJŠINE	52
5.4.1	ITALIJANSKA NARODNA MANJŠINA	52
5.4.2	MADŽARSKA NARODNOSTNA MANJŠINA.....	53
5.4.3	ROMSKA NARODNOSTNA MANJŠINA.....	54
5.5	PROBLEMI POLITIČNE PARTICIPACIJE V SLOVENIJI.....	56
6	ZAKLJUČEK.....	58
7	LITERATURA	61
8	PRAVNI IN INTERNETNI VIRI:.....	64
9	SEZNAM TABEL IN GRAFOV	66

1 UVOD

Politična participacija omogoča posameznikom znotraj političnega sistema, da se na različnih ravneh (lokalna, nacionalna, nadsionalna) vključujejo v različne dejavnosti, ki segajo od popolnega nezanimanja do zasedanja politične funkcije. Pri vsem tem pa prevladuje le en cilj, vpliv na politični proces. Demokratično urejene države delujejo kot sistem, ki dovoljuje takšne vplive državljanov na izbor nosilcev javnih funkcij, ki nato odločajo o javnih politikah države. Demokratičnost politične ureditve zagotavlja politična participacija ob hkratnem obstoju političnih alternativ, med katerimi lahko državljani izbirajo.

Posamezniki se na podlagi prostovoljne odločitve odločajo, ali sploh želijo sodelovati in vplivati na politični proces ter na oblikovanje javnih politik, pri tem pa se lahko poslužujejo tudi različnih oblik politične participacije, ki vključujejo različne oblike: od udeležbe na volitvah, članstva v političnih strankah, sodelovanja na političnih shodih in protestih v podporo določeni politiki ali skupini, podpisovanje peticij, vse do kandidiranja za posamezne politične funkcije.

V času, ko je bila Slovenija še del Socialistične federativne republike Jugoslavije, je bila stopnja politične participacije visoka, kar je bila posledica režiranja političnega režima, ki je organiziral »protestne shode« in množične demonstracije v podporo oblasti. Prav tako je bila tudi udeležba na volitvah zgolj formalnost, saj je bil že vnaprej jasen končni izid glasovanja kot posledica legitimnega obstoja le ene politične stranke.

Z demokratizacijo slovenskega političnega sistema in družbe kot celote je prišlo do upada stopnje politične participacije, ki je bila v času slovenskega osamosvajanja dokaj visoka. Predvsem je to značilno za udeležbo na plebiscitu, kjer so se volivci skoraj enotno odločili za samostojnost in neodvisnost Slovenije. S to odločitvijo so narasle tudi želje vseh državljanov po demokratični ureditvi in spoštovanju človekovih pravic in svoboščin ter izboljšanju socialno-ekonomskega statusa. Po nekaj letih samostojnosti Slovenije, ko je bilo opaziti, da so bila pričakovanja posameznikov prevelika, so se ti vse manj pripravljene udeleževati volitev in referendumov ter tudi participirati znotraj posameznih interesnih skupin ali političnih strank.

Politična participacija v Sloveniji

Opaziti je različno zastopanost vseh družbenih skupin pri politični participaciji, a kljub tej neenaki zastopanosti politična participacija še vedno ustreza zahtevi po enakosti. V manjši meri participirajo predvsem nekatere socialne skupine – ženske, mlajši, tisti z nižjimi ekonomskim statusom ter nižjo izobrazbo. Poleg neenake zastopanosti vseh socialnih skupin pri politični participaciji je opaziti tudi večjo abstinenco pri političnih dejanjih, kar nekateri štejejo za probleme, s katerimi bi se resneje morali soočiti predstavniki politične oblasti. Kljub vsemu pa je povsem legalno in legitimno, če se državljani ne odločijo participirati, to jim zagotavlja tudi ustava.

Pripadniki etničnih manjšin v Sloveniji (italijanska in madžarska) imajo pravico participirati na različnih ravneh družbenega življenja, prav tako pa imajo tudi zagotovljeno mesto poslanca v Državnem zboru, s čimer jim je omogočeno, da sodelujejo pri oblikovanju javnih politik in s svojim delovanjem opozarjajo vladajoče na problem manjšin. Tudi Rome nekateri štejejo za narodnostno manjšino, čeprav imajo v Sloveniji zaenkrat še status skupnosti, zato tudi nimajo svojega predstavnika v zakonodajnem telesu, imajo pa že izvoljene občinske svetnike, ki v občinah, kjer živijo, opozarjajo na svoje potrebe in interese.

Konvencionalne oblike politične participacije prevladujejo v Sloveniji, medtem ko je bilo nekonvencionalnih oblik več v času, ko se je pripravljala osamosvojitve Slovenije. A nekonvencionalne oblike niso nujno nelegalne, tako je opaziti nekatere redke izjeme tudi v Sloveniji, ko se posamezne skupine za dosego določenega cilja poslužujejo različnih protestnih akcij, ki pa so še vedno legalne s strani demokratične ureditve.

Odločitev o politični participaciji temelji na zadostni politični informiranosti, ki jo je mogoče dobiti v množičnih medijih – časopisih, radiu in televiziji, ki s poročanjem o politično pomembnih zadevah obveščajo javnost. Politično informiranost pa si je mogoče zagotoviti tudi z interakcijami med drugimi ljudmi, kjer si posamezniki lahko izmenjujejo svoja mnenja in tako vplivajo drug na drugega.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA PREDMETA PROUČEVANJA

Problem, ki je hkrati tudi predmet proučevanja diplomskega dela, je politična participacija v Sloveniji. Politična participacija je oblika aktivnosti državljanov, ki je usmerjena na vplivanje in spremembe nosilcev javnih funkcij. Hkrati pa je tudi oblika aktivnosti, s katero lahko posamezni državljani opozarjajo na nepravilnosti, probleme in zapostavljanja v družbi. Tako moramo znotraj tega problema opozoriti na različne oblike oz. načine politične participacije, ki se razlikujejo glede na temo problema in njegove razsežnosti.

V diplomskem delu bi rada opozorila na dokaj nizek odstotek državljanov, ki participirajo, hkrati pa želim prikazati oz. ponuditi odgovore, ki bi lahko pojasnjevali trenutno stanje v Sloveniji.

2.2 CILJI DIPLOMSKEGA DELA

V diplomskem delu želim prikazati zastavljene cilje svojega proučevanja, ki zadevajo:

- prikaz prevladujočih oblik oz. vidikov politične participacije v Sloveniji;
- najpogostejša vprašanja oz. probleme, ki so povezani z najpogostejšimi oblikami politične participacije;
- problematične elemente politične participacije v Sloveniji.

2.3 HIPOTEZA

H1: Nižja stopnja politične participacije v Sloveniji je posledica razočaranja nad učinki politične participacije in delovanjem političnega sistema ter prevelikih pričakovanj posameznikov.

V Sloveniji se stopnja konvencionalne politične participacije zmanjšuje, pri čemer je zaznati predvsem nižjo udeležbo na volitvah in referendumih.

H2: Obdobje pred osamosvojitvijo Slovenije (ob koncu 80-ih let 20. st.) so zaznamovale nekonvencionalne oblike pol. participacije.

V 80-ih letih se je slovenska opozicija, ki je predstavljala alternativo takratni jugoslovanski oblasti ter do nje zavzemala dokaj kritično stališče, posluževala tudi nekonvencionalnih oblik politične participacije. Šlo je predvsem za izražanje alternativnih pogledov na takratno stanje v SFRJ, kar je bilo moč zaslediti preko medijev, javnih tribun ...

H3: Posamezniki v Sloveniji najbolj politično participirajo v zadevah, ki so jim neposredno blizu oz. jih zadevajo.

Posamezniki se lažje identificirajo s problemi, ki so jim neposredno blizu, zato tudi politično bolj participirajo tam, kjer imajo občutek, da bo njihov glas bolj slišen. Prav tako pa velja, da večina posameznikov politično participira prav zaradi zadovoljevanja svojih lastnih interesov.

H4: Vloga kolektivne identitete pri pospeševanju politične participacije je ključnega pomena.

Posamezniki se vse bolj zavedajo, da je znotraj kolektiva veliko lažje doseči določene zahteve in njihovo ureditev tako, kot se sami zavzemajo, hkrati pa kolektiv vzpodbuja ustvarjanje skupne identitete vseh, ki so pripravljeni sodelovati pri doseganju nekega cilja. Glas množice je tako veliko dlje slišati v primerjavi z vzkliki posameznikov.

2.4 METODOLOŠKI PRISTOP

Pri diplomskem delu bom uporabljala naslednje metode:

- **deskriptivna metoda:** uporabila jo bom pri opisovanju in razlagi temeljnih pojmov;
- **analiza vsebin primarnih virov:** gre za zakone in druge pravne akte, ki urejajo politično participacijo v Sloveniji;
- **analiza vsebin sekundarnih virov,** kot so: zborniki, revije, članki, publikacije, poročila;
- **analiza relevantnih internetnih virov:** uporabljala jo bom za poročila o rezultatih vseh dosedanjih volitev in referendumov v Republiki Sloveniji;

- **primerjalna analiza:** služila mi bo za primerjavo med vsemi volitvami na lokalni ravni, volitvami za Državni zbor, predsedniškimi volitvami ter tudi med vsemi referendummi, ki so bili izvedeni na območju Republike Slovenije od njene osamosvojitve naprej.

2.5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo je sestavljeno iz 9 poglavij, ki so razdeljena na podpoglavja. Prvo poglavje je namenjeno uvodu v diplomsko delo in govori o tematiki na splošno. V drugem delu je predstavljen metodološko-hipotetični okvir, ki zajema opredelitev problema predmeta proučevanja, cilje diplomskega dela, hipoteze, metodološki pristop in strukturo diplomskega dela. Tretje poglavje je namenjeno opredelitvi temeljnih pojmov, ki so pomembni za samo razumevanje politične participacije, in le-ti so: politična participacija, neposredna in predstavniška demokracija, volilna pravica, politična stranka, interesna skupina, nova družbena gibanja ter nevladne organizacije. V četrtem poglavju bom predstavila politično participacijo. Znotraj podpoglavij želim prikazati oblike politične participacije, njene probleme in soodvisnost politične participacije s politično kulturo. Peto poglavje bom namenila politični participaciji v Sloveniji od demokratičnega prehoda naprej ter tudi analizi prevladujočih oblik politične participacije v Sloveniji. Izpostavila bom predvsem članstvo v političnih strankah in stopnjo volilne udeležbe na vseh dosedanjih volitvah in referendumih, število in spol kandidatov, ki so se na volitvah potegovali za mesta predsednika države, županov in poslancev v državnem zboru ter tudi v evropskem parlamentu. Pri volitvah bom prikazala volilno zakonodajo, ki ureja zadevno področje ter splošne značilnosti institucije, za katero volitve potekajo. Prav tako želim prikazati še vpliv posameznih nevladnih organizacij in interesnih skupin ter njihove oblike politične participacije, kakor tudi njihovo vedenje ob temah, ki jih zadevajo. Eno izmed podpoglavij bo posebej namenjeno narodnim manjšinam v Sloveniji: italijanski, madžarski in romski. V šestem poglavju bom povzela zaključke teme diplomskega dela ter se opredelila do zastavljenih hipotez. Sedmo poglavje je namenjeno seznamu literature, osmo pravnim in internetnim virom, deveto pa vsebuje seznam tabel in grafov.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 POLITIČNA PARTICIPACIJA

Politična participacija se je razvila predvsem iz ljudske suverenosti, ki se je v Evropi pojavila z javnim prostorom v sredini 18. st. Vendar lahko govorimo o pojavu participacije tudi že v obdobju atenske demokracije, kjer so v polisih, t. i. mestnih državicah, imeli pravico do sodelovanja v javnih zadevah le polnoletni moški. Tako je javni prostor omogočal sodelovanje državljanov in predstavnikov političnih institucij. Pojem ljudske suverenosti se je skozi obdobja močno spreminjal in širil. (glej della Porta, 2003: 64)

Politična participacija označuje vse prostovoljne akcije, s katerimi posamezniki skušajo vplivati na oblikovanje javnih politik. Znotraj le-te gre za sodelovanje vseh zainteresiranih posameznikov v procesu opredeljevanja, oblikovanja, izvajanja in evalvacije javnih politik. Prostovoljnost posameznikov je pogojena tudi s političnim sistemom, ki ga posamezna država ima. V avtoritarnih političnih sistemih je težko govoriti o prostovoljnih političnih aktivnostih posameznikov, prav tako pa tudi v nekaterih demokratičnih sistemih, kjer so volitve kot obliko politične participacije opredelili za obvezne; npr: Avstralija, Luksemburg, Brazilija in Ekvador. (glej Axford, 2002: 121)

Znotraj opredelitve pojma politične participacije najdemo različna ravnanja posameznikov, ki delujejo na kontinuumu od volitev do oboroženega nasilja. Najpogosteje je politična participacija enačena le z volitvami in referendumi, vendar pa obstajajo še številna dejanja posameznikov, pri čemer gre lahko za legalne, kakor tudi ilegalne dejavnosti.

Odločitev posameznikov je in mora biti svobodna, da tako sami sprejmejo odločitev o tem, ali želijo aktivno sodelovati v politični akciji, kakor tudi o načinu in intenzivnosti aktivnosti, ki je lahko časovno opredeljena ali pa ne.

3.2 NEPOSREDNA IN PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA

Za sodobne demokracije je značilno, da se ločujejo na predstavniške in neposredne. Za prve je značilno, da odločitve sprejemajo predstavniki, izvoljeni s strani ljudstva; medtem ko je za

neposredne demokracije značilno, da vztrajajo pri ideji, da je odločanje potrebno čim bolj približati ljudem.

Neposredna demokracija, ki je participativna, priznava pravico odločanja samo tistim, ki izkažejo zanimanje o neki javni zadevi, predstavniška demokracija pa zagovarja formalno enakost, kjer velja: en človek – en glas. (glej della Porta, 2003: 64)

Brez javnega prostora, kjer se omogoča sodelovanje in medsebojno vplivanje med državljani in nosilci javnih funkcij, ne bi mogli govoriti o participaciji, ki je nujna za legitimiranje predstavnikov demokratičnih institucij.

Pojem neposredne demokracije označujemo z načini in oblikami neposrednega sodelovanja državljanov pri izvrševanju javnih politik, kjer lahko izpostavimo naslednje oblike: referendum (posvetovalni in zakonodajni), plebiscit, ljudska iniciativa, peticija in občni zbor (lokalna raven).

3.3 VOLILNA PRAVICA

Volilna pravica je najpomembnejši element volilnega sistema in je ena temeljnih političnih pravic, od katere je v veliki meri odvisen tudi značaj volilnega in političnega sistema v neki državi. Predpisi o volilni pravici določajo krog oseb, ki imajo pravico voliti predstavniška telesa, in krog oseb, ki imajo pravico, da so izvoljena za člane teh teles.

V sodobnih ustavnih ureditvah je volilna pravica opredeljena v ustavi kot ena temeljnih političnih pravic državljana. Volilna pravica ni samo pravica državljana, temveč tudi sredstvo, s katerim državljani oblikujejo politični temelj sistema oblasti. (projektna naloga)

3.4 POLITIČNA STRANKA

Znotraj politologije ni enotne opredelitve pojma politične stranke, saj je definicija le-te zgodovinsko in kulturno pogojena. Po Panebiancu je politična stranka organizirana skupina oz. združenje, ki je usmerjeno k političnim ciljem, si prizadeva s svojo dejavnostjo ohraniti ali spremeniti veljavne družbene, gospodarske in politične razmere z vplivanjem na izvrševanje oblasti ali prevzemom oblasti in je edina vrsta organizacije, ki deluje v volilni areni. (Panebianco v Fink-Hafner, 2001: 14)

Politična participacija v Sloveniji

Politično stranko van Biezen opredeljuje kot organizacijo, ki ima vlogo socialnega akterja, kadar povezuje volivce, simpatizerje ter vključuje državljane v politični sistem, hkrati pa je tudi institucionalni akter, saj izvaja naloge, ki pripadajo vladnim in parlamentarnim akterjem v smislu urejanja konfliktnih interesov družbe in oblikovanju politični institucij. (van Biezen v Fink-Hafner, 2000: 31)

Politična stranka je tako trajna organizacija, ki ima za svoj temeljni cilj sodelovanje na volitvah in povečanje svoje moči pri vladanju. Stranke imajo poleg tega tudi druge cilje, pri čemer lahko izpostavimo:

- zmago na volitvah in
- nadzorovanje vladnega aparata.

Medtem ko so ostale, nič manj pomembne funkcije:

- socializacija in mobilizacija državljanov pri participaciji v javnih politikah;
- strukturiranje volilnih glasov;
- agregacija različnih interesov;
- rekrutiranje oz. okrepitev elit za javne funkcije;
- oblikovanje in izvajanje kolektivnih ciljev družbe;
- oblikovanje javnih politik. (glej Axford, 2002: 360,377)

Po Zakonu o političnih strankah¹ je politična stranka združenje državljanek in državljanov, ki uresničujejo svoje politične cilje, sprejete v programu stranke, z demokratičnim oblikovanjem politične volje državljanek in državljanov in predlaganjem kandidatk oz. kandidatov na volitvah v državni zbor, za predsednico oz. predsednika republike ter v organe lokalnih skupnosti. (1.člen ZPoIS)

3.5 INTERESNA SKUPINA

Interesna skupina je skupina, ki ima formalno organizacijo, je prostovoljna in mobilizira možnosti za vplivanje na urejanje javnih zadev, vendar ne nastopa v volilni areni.

¹ Zakon o politični strankah (ZPoIS) je bil sprejet 28. septembra 1994, v veljavo pa je stopil 1. januarja 1995.

V širšem smislu lahko interesno skupino opredelimo kot socialni sistem, ki obsega redno interakcijo med člani skupine in skupno skupinsko identiteto. (Johnson v Fink-Hafner, 2001: 20)

Medtem ko ožje pojmovanje interesne skupine, opredeljuje le-to kot skupino, ki vsaj občasno posega v sfero politike. (Fink-Hafner, 2001: 20)

Interesne skupine lahko opredeljujemo tudi kot skupine pritiska, saj s svojim vplivom, viri in znanjem, ki ga imajo, lahko uveljavljajo določeno stopnjo pritiska na nosilce javnih funkcij ter s tem posežejo v sam proces sprejemanja političnih odločitev.

3.6 NOVA DRUŽBENA GIBANJA

Družbena gibanja so se začela pojavljati v 60-ih letih 20. st. kot nova oblika participacije. Za njih je značilno, da ne delujejo kot organizacija. So razpršene in slabo povezane mreže posameznikov, ki čutijo pripadnost kolektivnemu prizadevanju. Tako je njihova naloga, da za kroženje možnosti ustvarjajo pogoje, ki so nujni za kolektivno akcijo. Družbena gibanja so obravnavali kot protagoniste družbenih sprememb predvsem zaradi tega, ker so ustvarjala v primerjavi z vladajočim, alternativne poglede na svet in vrednostni sistem. Značilnost družbenih gibanj je, da posegajo po nenavadnih oblikah političnega vedenja, pri čemer gre predvsem za proteste in vedenja, ki temeljijo na konfliktu. (glej della Porta, 2003: 98–100)

Za družbena gibanja je značilno, da ni stroge hierarhije, saj se vodja izloči, ko ga aktivisti neformalno priznajo za svojega predstavnika zaradi sposobnosti, karizme in osebnih značilnosti. (glej Fink-Hafner, 2001: 24)

3.7 NEVLADNE ORGANIZACIJE

Zaradi individualističnega življenjskega sloga, ki prinaša odtujenost in nekooperativen pristop k življenju, je zelo pomembno sodelovanje ali delovanje v raznolikih nevladnih organizacijah, ki so očem javnosti nekoliko prikrite, kljub temu da je njihova vloga nenadomestljiva v družbi. Nevladne organizacije lahko zasledimo pod različnimi nazivi, kot: društva, zveze društev, zbornice, ustanove, sindikati, verske skupnosti, zasebni zavodi, družbene organizacije, samoupravne interesne skupnosti, mednarodne organizacije in neformalne skupine. (Vodnik po nevladnih organizacijah)

4 POLITIČNA PARTICIPACIJA

Politična participacija zajema aktivnosti državljanov, s katerimi le-ti poskušajo vplivati na spremembe vladnih politik, kakor tudi aktivnosti, v katerih izražajo podporo obstoječi vladi in njenim politikam. (glej Janda in drugi, 1992: 228)

Za politično participacijo je pomembna družbena razsežnost, saj zajema dejavnosti, v katerih posamezniki skupaj z drugimi zasledujejo svoje cilje, izbirajo politične voditelje ter oblikujejo in sodelujejo pri izvajanju javnih politik.

Predvsem do 60-ih let 20. st. je večina avtorjev, ki se je ukvarjala s politično participacijo, bila mnenja, da je njena širitev pomemben vidik politične modernizacije. Starejša predstava politične participacije izhaja predvsem iz demokratičnega konteksta, kjer obstaja proces vplivanja navzgor, kar kaže na obstoj možnosti državljanov, da preko volilnega procesa in drugih oblik politične participacije vplivajo na oblikovanje vladnih odločitev. Hkrati pa ima politična participacija pozitivne učinke tako za posamezne državljane, ki participirajo, kot tudi za sistem kot celoto. Zunaj demokratično urejenih držav, predvsem v komunističnih ali nacionalističnih sistemih, je bilo moč opaziti odsotnost participativnih institucij, kar je sprožilo val političnih nasilij in protestov. Tako je bila v 60-ih letih politična participacija opredeljena predvsem kot sredstvo za varovanje svobode, spodbujanje enotnosti in pospeševanje stabilnosti. Vendar pa novejša, alternativna predstava o politični participaciji zajema vse oblike posameznikov v različnih političnih sistemih, da vplivajo na delovanje nosilcev javnih funkcij in da te nosilce tudi zamenjajo, v primeru da z njihovim delovanjem niso zadovoljni. Po novejših študijah politična participacija zajema tako konvencionalne in nekonvencionalne oblike, se pravi od posameznikovih razprav, udeležbe na volitvah do uporov in demonstracij. Participacija je tako vedno odvisna od vrednot, ki prevladujejo v nekem okolju. (glej Brezovšek, 1995: 201)

4.1 OBLIKE PARTICIPACIJE

Kot je že bilo omenjeno, politična participacija deluje na določenem kontinumu, ki po Milbrathu² temelji na sledeči hierarhiji:

- apatičnost;
- opazovalske aktivnosti: izpostavljanje političnim stimulusom, udeležba na volitvah, spodbujanje političnih razprav, prepričevanje drugih, kako naj volijo, nošenje priponk, nalepke na avtu;
- prehodne aktivnosti: stiki s političnimi liderji, dajanje finančnih prispevkov stranki, udeležba na sestankih;
- gladiatorske aktivnosti: sodelovanje v stranki – aktivno (simpatizerji), aktiven član politične stranke, udeležba na sestankih forumov, pridobivanje sponzorskih sredstev, kandidiranje za javne/strankarske funkcije;
- politika kot poklic. (Milbrath v Židan, 2003: 330)

Na podlagi te opredelitve oz. znotraj le-te lahko najdemo različne oblike konvencionalnih in nekonvencionalnih oblik politične participacije.

4.1.1 KONVENCIONALNA POLITIČNA PARTICIPACIJA

Konvencionalna politična participacija zajema obnašanje, ki je spremenljivo za dominantno kulturo posamezne države. Cilj vsake demokracije je imeti konvencionalno politično participacijo, ki dovoljuje običajnim državljanom, da posredujejo svoja mnenja, interese, potrebe in predloge vladi, saj ljudem daje občutek sooblikovanja političnih odločitev.

Znotraj konvencionalnih oblik politične participacije ločimo med akcijami, ki podpirajo politiko vladajočih, in akcijami, ki skušajo spremeniti vladno politiko, da bi služila njihovim ciljem.

² Milbrathova hierarhija politične participacije je prikazana na primeru Združenih držav Amerike.

Konvencionalne oblike politične participacije imajo različne stopnje pobud:

- **nizka stopnja pobude:** boji, povezani z volitvami kot mehanizmom participacije, nošenje priponk, spremljanje dogajanja preko televizije, obešanje panojev ...;
- **visoka stopnja pobude:** udeležba na strankarskih srečanjih, prepričevanje drugih, kako naj volijo, in delovanje v političnih kampanjah so povezani z volilnim procesom, pisanje pisem nosilcem javnih funkcij, prisostvovanje na zasedanjih zakonodajnega telesa. (glej Janda in drugi, 1992: 228,233–237)

4.1.2 NEKONVENCIONALNA POLITIČNA PARTICIPACIJA

Pri nekonvencionalni politični participaciji gre za dejanja, ki odstopajo od vladajočih kanalov in prevladujoče kulture, in je kot taka dokaj stresna za vse, ki participirajo, kakor tudi za njihove nasprotnike.

Oblike nekonvencionalne politične participacije so: uprizarjanje stavk, izpisovanje grafitov s sovražno vsebino, nasilne demonstracije. Posamezne skupine oz. interesne skupine uporabljajo te oblike politične participacije, ker želijo doseči politične koristi, medtem ko še vedno delujejo znotraj sistema. Manjšine so morale v zgodovini večkrat uporabljati tudi nekonvencionalne oblike politične participacije, da so zmagale v pravici do volitev, tu predvsem izstopajo črnci, ženske ... (glej Janda in drugi, 1992: 228–232)

Dalton razločuje med naslednjimi oblikami politične nekonvencionalne participacije:

1. pisma bralcev,
2. sodelovanje v bojkotu,
3. samozmanjševanje davkov ali najemnin,
4. zasedba poslopij,
5. cestne zapore,
6. podpisovanje peticij,
7. sedeči protesti,
8. udeležba v mirnih sprevodih,
9. povzročanje škode na gmotnih dobrinah,
10. nasilje zoper ljudi. (Dalton v della Porta, 2003: 69)

Nekonvencionalna in konvencionalna participacija sta pogostokrat v medsebojni odvisnosti, saj posamezniki, ki se zanimajo za politiko, želijo uporabiti razpoložljiva sredstva za doseg svojega vpliva na oblast. Kadar pride do križanja teh dveh oblik participacije, lahko govorimo o:

- **nedejavnih** – le prebirajo, kar je zapisanega o politikih, ali podpišejo peticijo;
- **konformistih** – občasno se vključujejo v konvencionalne dejavnosti;
- **reformistih** – poleg konvencionalnih oblik participacije posegajo tudi po zakonitih oblikah protestov, demonstracij, v skrajnih primerih tudi bojkota;
- **aktivistih** – poleg večine oblik participacije se občasno udeležujejo tudi nezakonitih oblik protesta;
- **protestnikih** – zavračajo vse konvencionalne oblike participacije in se poslužujejo le nekonvencionalnih oblik. (glej della Porta, 2003: 70)

S procesom participacije prihaja tudi do oblikovanja solidarnih skupnosti oz. oblikovanja skupnostne identitete, kjer se posamezniki med seboj enako obravnavajo. Participacija tako daje občutek pripadnosti, s čimer prihaja do izražanja solidarnosti, kolektivnosti in poistovetenja med različnimi posamezniki, ki sodelujejo za doseg nekega cilja, s čimer dosežejo tudi priznanje navzven. (glej Pizzorno v della Porta, 2003: 72)

Kolektivno delovanje krepi občutek pripadnosti vseh sodelujočih in spreminja identiteto posameznikov, ki znotraj skupine krepijo čustveno pripadnost in delujejo, da bi dosegli svoj skupni cilj. Z vplivanjem na javne odločitve, kar je večinoma cilj kolektivnih delovanj, si člani skupine krepijo občutek sodelovanja v procesu spreminjanja javnih politik. Vendar se morajo vsi, ki želijo sodelovati v kolektivnih akcijah, katerih cilj je vplivanje oz. spreminjanje javnih politik, zavedati, da znotraj kolektiva ne obstajajo posamezniki, temveč, da so vsi celota, ki lahko le skupaj doseže zastavljene cilje. Priznanje skupine navzven omogoča mobilizacijo večjega števila posameznikov, ki se identificirajo z njeno identiteto.

Socialno-ekonomski status je pomemben indikator večine konvencionalnih oblik politične participacije, kjer delujejo predvsem posamezniki z višjo izobrazbo, višjimi prihodki in profesionalne združbe, ki se vse bolj zavedajo vpliva politike na njihova življenja in vedo, kaj je potrebno narediti, da lahko vplivajo na vladne odločitve, hkrati pa so potreben vir, saj imajo čas in denar, da izpeljejo akcijo. Nekonvencionalno politično obnašanje je manj povezano s socialno-ekonomskim statusom, kljub temu pa se političnih protestov v večji meri

udeležujejo tisti z nižjim ekonomskim statusom in predvsem mladi, pri katerih je bolj prisoten občutek neusposobljenosti, da bi participirali v večji meri. (glej Janda in drugi, 1992: 252)

O politični enakosti je zaradi različnih socialno-ekonomskih statusov posameznikov, ki participirajo, zelo težko govoriti, saj posamezniki kot tudi skupine ubirajo različne poti za dostop do enakih možnosti.

Poleg že omenjenega socialno-ekonomskega statusa ter oblikovanja solidarnih skupnosti so za politično participacijo zelo pomembni tudi motivi, ki posameznike vodijo do odločitve, da sodelujejo oz. ne sodelujejo v različnih oblikah politične participacije. Motivi so lahko zelo različni in v veliki meri temeljijo predvsem na posameznikovem osebnem odnosu oz. želji po političnem sodelovanju, lahko pa se pojavljajo tudi motivi, ki temeljijo na tradiciji in pri posamezniku vzbujajo občutek dolžnosti, da politično participira.

Politična participacija je tako opredeljena tudi skozi vrednote, kot so: svoboda, enakost in red.

- ***Participacija in svoboda***

Vsak posameznik mora biti svoboden, da lahko participira ali da ne participira pri političnih odločitvah, tako kot sam želi. S teoretičnega vidika svoboda pri participaciji pomeni, da posamezniki lahko uporabljajo svoja znanja, moč organiziranja in svoje premoženje ter ostale vire, da vplivajo na odločitve nosilcev oblasti, pod pogojem, če so le-te legitimne. Tako svoboda kot vrednota politične participacije favorizira tiste, ki imajo vire za doseg svojih političnih interesov.

- ***Participacija in enakost***

Možnost vplivanja na delovanje nosilcev oblasti mora biti enaka vsakemu posamezniku oz. državljanu, pri čemer ne sme biti nobenega razlikovanja glede na premoženje, znanje, spol, izobrazbo in druge socialno-ekonomske lastnosti. Volitve so najboljši predstavnik enakosti kot vrednote politične participacije, že zaradi formalnega pravila: en človek = en glas, pri čemer se negirajo razlike v virih posameznikov.

- ***Participacija in red***

Nekatere oblike politične participacije promovirajo red (volitve, zvestoba politični stranki ...) in jih vzpodbujajo tisti, ki imajo red za vrednoto, medtem ko druge oblike promovirajo nered (protesti ...). Politični sistemi so ustrahovani z nekonvencionalnimi oblikami politične participacije (protesti, demonstracije ...). (glej Janda in drugi, 1992: 256–258)

Za zahodno Evropo je značilno, da se je politična participacija v 90-ih letih prejšnjega stoletja močno okrepila, pri čemer je šlo predvsem za krepitev nekonvencionalni oblik politične participacije.

Nekonvencionalne oblike politične participacije, pri čemer so izpostavljene predvsem politične zahteve državljanov, ki se vse bolj kažejo v rasti novih političnih gibanj in organizacij, kamor spadajo različna družbena gibanja, kažejo na pojav antipolitike. Gre za nadomeščanje apatičnosti ljudi do klasičnih centrov moči in tako nekonvencionalne oblike politične participacije delujejo kot opozicija različnim političnim strankam, ki se na volitvah potegujejo za oblast. (Brezovšek, 2002: 66)

Politična participacija in neparticipacija sta pomembni za učinkovito delovanje posameznega političnega sistema, ki temelji na demokraciji. Posameznik je svoboden pri svoji odločitvi, ali želi participirati ali tega ne želi. Pogostokrat se neparticipacija povezuje s predpostavko, da posamezniki soglašajo s predstavniki oblasti, medtem ko bi v tem primeru participacija nakazovala na politično nestrinjanje.

Državljeni s svojimi zahtevami in predlogi rešitev, izražanjem podpore ali nesoglasja političnem sistemu sooblikujejo javno mnenje in tako postajajo del prostora, ki je odprt vsem.

4.2 PROBLEMI PARTICIPACIJE

Sodelovanje ljudi pri odločanju o javnih zadevah poteka preko bolj ali manj formaliziranih kanalov, ki so pomemben atribut demokratičnosti politike, pri čemer pa se pojavlja vprašanje, kdaj je stopnja politične participacije primerna. Tako lahko o problemu participacije govorimo, kadar je opaziti veliko abstinenco oz. zadržanost pri političnem udejstvovanju. Vendar pa neparticipacija ne predstavlja nujno neko zlo, saj je določena raven zadržanosti za demokracijo tudi koristna, predvsem pa je lahko znak soglasja, s tistimi, ki imajo politično oblast. V tem kontekstu bi lahko širjenje participacije kazalo na večje nezadovoljstvo z vladajočimi. Problem lahko predstavlja tudi izredno visoka stopnja volilne udeležbe, ki je bila značilna tudi za SFRJ, kjer se je stopnja participacije gibala blizu 100 %, čeprav volivci niso imeli nobenega vpliva na naravo politične oblasti, ki je z volitvami prekrila dejansko nedemokratično ureditev države.

Problem politične participacije predstavlja tudi neenaka zastopanost vseh družbenih kategorij oz. manjša vključenost, predvsem žensk, mlajših, manj izobraženih ter tistih z nižjimi prihodki oz. nižjim socialnim statusom. Omenjena izključenost posameznih družbenih skupin je problematična tako z vidika pasivne participacije v smislu sodelovanja pri izbiri kandidatov, kakor tudi z vidika aktivne participacije, ki vključuje kandidiranje na volitvah.

Participacija državljanov je v večji meri omejena le na politično področje, kar pa ni najboljše, saj bi bila potrebna širitev na ostala področja človekovega življenja, ki prav tako delujejo po demokratičnih principih odločanja. (Hirst v Tomšič, 2002: 44)

Dopolnjevanje formalnih političnih procesov, pri čemer izstopa participacija državljanov v smislu političnega odločanja in nadzora nad delovanjem nosilcev oblasti, bi bilo nujno potrebno z različnimi politično motiviranimi manifestacijami, kjer je potrebna tudi večja mera osebne zavzetosti in angažiranosti državljanov. S temi oblikami bi posamezniki dobili tudi občutek pripadnosti skupnosti, prav tako pa bi se povečala tudi stopnja participacije, ki zahteva predvsem javni angažma v sferi politike. (Tomšič, 2002: 43)

Pogostost in klasificiranje volitev glede na pomembnost s strani državljanov prav tako predstavljata problem politične participacije, saj volitev ne moremo deliti glede na njihovo pomembnost, kajti vsake volitve so pomembne.

4.3 POLITIČNA PARTICIPACIJA IN POLITIČNA KULTURA

Pojem politične kulture je razvil Gabriel A. Almond in jo razdelil na dva glavna tipa: homogeno in heterogeno. O homogeni politični kulturi govorimo, kadar velika večina akterjev v političnem sistemu sprejema kot glavne cilje političnega sistema kombinacije vrednot, svobode, množične blaginje in varnosti. Tako le-ta predstavlja stabilno demokracijo in se večinoma pojavlja v angloameriškem tipu demokracije, ki je kot najbolj stabilen tudi najbolj vreden posnemanja v drugih demokratičnih državah. Medtem ko je heterogena politična kultura značilna za nestabilno demokracijo, saj je sestavljena iz več subkultur. (Almond v Lukšič, 1992: 13)

Kadar prihaja do posameznih sprememb v političnih sistemih, se politična kultura spreminja postopoma in s časovnim zamikom, saj se morajo prevladujoča politična prepričanja in vrednote morajo prilagoditi novim okoliščinam, za kar so potrebni tudi pravi ljudje, ki imajo

ob tem še pravo politično kulturo. Politična kultura vsake države posebej ima odločilen vpliv tudi na njihovo politiko. Vzorci obnašanja vodijo delovanje ljudi v politiki in teh se ne da spremeniti oz. pozabiti z menjavo generacij. Politično kulturo nikoli ne moremo obravnavati ločeno od kulture neke družbe, saj ti dve skupaj tvorita politično življenje. Prav tako pa je pomembna zavest, da je politična participacija najpomembnejša sestavina politične kulture. Aktivno sodelovanje državljanov pri političnem odločanju je ključnega pomena za utrjevanje in varovanje demokracije, ki je zopet neločljivo povezana s politično kulturo. Predpogoj za obstoj politične kulture je, da imajo člani družbe enake interese, stališča, vrednote, prepričanja. V primeru, da se njihovi predlogi ne skladajo s predlogi drugih političnih strank, pa le-teh ne smejo obravnavati kot zlonamerne, temveč kot legitimne in dobro namerne.

Politična participacija je prikrajšana tudi glede vseh tistih, ki se zaradi pomanjkanja lastne politične kulture ne odločijo participirati, temveč le pasivno opazujejo dogajanje. Kadar posamezniki opazijo koristi, potem se tudi odločijo participirati, a le v stvareh, ki jih zadevajo. Veliko bi lahko in tudi morale narediti šole, ki bi s svojim pristopom mlade spodbujale k solidarnosti, sodelovanju, izražanju in tudi poslušanju. Politika predstavlja boj za oblast in zaradi tega je politična kultura tudi v demokracijah občasno na preizkušnjah. Da bi lahko govorili o večji demokratični politični kulturi, bi se morala v politiki pojavljati dokaj enakomerna zastopanost obeh spolov. (glej Požarnik, 1992: 27–36)

Ključna vloga v procesu oblikovanja politične kulture pripada medijem. Uspešno delovanje v politični areni je odvisno tudi od javnosti, ki ji lahko nosilci oblasti prikazujejo svoje uspehe, a vse težje prikrivajo svoje neuspehe, predvsem zaradi vse večjega števila množičnih medijev, ki želijo volivcem iz dneva v dan prikazovati odločitve predstavnikov oblasti in njihove posledice. Tako je opaziti velik vpliv medijev, predvsem televizije, na volivce, saj s svojim izborom tem, o katerih naj bi obveščali javnost, in z izpostavljanjem posameznih politikov kot osebnosti lahko dosežejo, da se posamezniki na volitvah odločajo na podlagi lika in ne programa določene politične stranke. Na ta način lahko tudi vplivajo na sam rezultat posameznih volitev. Vendar v politični areni vse bolj prevladujejo tehnične spretnosti posameznih politikov, ki znajo predvsem unovčiti svoj medijski talent in svoje ekspertize. Posamezni kandidati oz. politične stranke medije predvsem izkoriščajo na podlagi svojega imidža, s čimer zamegljujejo jasno sliko o posamezni politični temi. (glej Brezovšek, 2002: 66–67)

5 POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI

5.1 DEMOKRATIČNI PREHOD V SLOVENIJI

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je prišlo do oblikovanja novih oblik politične participacije, kar lahko povežemo s spremenjenim gledanjem na družbo in politiko. Predvsem so bile za tisto obdobje značilne zahteve po družbenih spremembah, prevladovanje negospodarskih tem in pojav generacij, ki so temeljile na skupnostni identiteti.

V Sloveniji je do teh oblik prišlo malce kasneje oz. s časovno zamudo, saj je bila Slovenija do leta 1991 del Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ), za katero je bilo značilno, da uresničuje socialistične družbene odnose, ki temeljijo na samoupravljanju. Posledično so bile znotraj SFRJ blokirane vse oblike iniciativ civilne družbe, saj so bile predvsem pod kontrolo Zveze komunistov in drugih ustavno opredeljenih družbenopolitičnih organizacij. Te so izločale vse pobude in zahteve, ki so odstopale od zamišljenih zgodovinskih okvirjev. Leta 1974 je Socialistična republika Slovenija (SRS) sprejela ustavo, s katero je spremenila vlogo pravic in svoboščin, vezanih na občane in delovne ljudi, organizirane v teritorialnih in gospodarskih organizacijah. Že uvodoma je opredelila pravico slovenskega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve. Kasneje pa je v četrtem poglavju formalno zajamčila svobodo misli, govora, tiska, javnega nastopanja in združevanja ter javnega zbiranja ter tudi ostale človekove pravice in svoboščine, kar pa je bilo še vedno v veliki meri opredeljeno za kazniva dejanja, saj naj bi uporabljali svoje pravice izven postavljenega samoupravnega okvira.

V drugi polovici 80-ih let 20. stoletja, je v Sloveniji čedalje bolj naraščala zahteva po legalizaciji ugovora vesti in svobode tiska. Časopisi so množično kritizirali jugoslovanski koncept socializma in samoupravljanja, pri čemer je izstopala Nova revija, ki je v svoji 57. številki leta 1987 predstavila tudi slovenski nacionalni program, s katerim se je zavzela za neodvisno slovensko državo. (glej Zajc, 2001: 81) Istega leta (1987) je prišlo tudi do generalne stavke v Litostroju, ki je takrat veljal za paradnega konja socialističnega samoupravnega sistema. Množično zborovanje, ki je bilo izvedeno mimo volje režimskega sindikata, je potekalo pred slovenskim parlamentom in v Cankarjevem domu. Stavkajoči so v

svojih zahtevah po materialnih dobrinah jasno zahtevali tudi pravico do svobodnega organiziranja lastnih neodvisnih sindikatov. Le nekaj dni kasneje je predsednik stavkovnega odbora predlagal ustanovitev socialdemokratske stranke, kar pa je v tistem času kazalo na novosti v komunističnem sistemu. Leto kasneje, 1988, so se pokazali prvi zametki demokratizacije in pluralizacije političnega življenja v Sloveniji, saj je bila ustanovljena Slovenska kmečka zveza. (Prunk, 2002: 138) Prav tako sta leta 1988 jugoslovanska vojska in državna varnost prijeli Janšo, Borštnarja, Tasiča in Zavrla³. Oblikoval se je t. i. Bavčarjev Odbor za varstvo človekovih pravic, v katerega je pristopilo več kot 100.000 ljudi.

Množična podpora omenjeni četverici »JBTZ«, ki je zahtevala le spoštovanje osnovnih človekovih pravic (predvsem pa sojenje v slovenskem jeziku), kaže na začetke nekonvencionalnih oblik politične participacije, kjer je moralno in dejansko zmagalo slovensko ljudstvo. Pri tem je dejansko šlo za nekonvencionalne oblike politične participacije, ki so bile znotraj SRS definirane kot legalne, medtem ko jih je SFRJ opredeljevala za nelegalne. S pisanjem časopisov o možnostih in željah po slovenski odcepitvi od SFRJ je tudi pri ljudeh naraščal občutek pripadnosti novi politični misli, temelječi predvsem na spoštovanju človekovih pravic in svoboščin ter političnem pluralizmu. (glej Zajc, 2001: 79–81)

Leta 1989 je prišlo do prve nove politične organizacije – Slovenske demokratične zveze, kateri je sledila ustanovitev Socialdemokratske stranke. Opozicijske sile so ob podpori režimske Zveze socialistične mladine priredile v Ljubljani veliko ljudsko zborovanje, kjer so predstavili tudi Majniško deklaracijo, ki je izražala zahtevo po suvereni slovenski državi, njenem svobodnem odločanju o zunanjih povezavah ter o svobodi političnega in gospodarskega življenja.

Da bi dejansko bila odpravljena dominacija prevladujoče socialistične ideologije nad človekovimi pravicami in svoboščinami, je slovenska skupščina leta 1989 sprejela 82 amandmajev k ustavi iz leta 1974. Bistvo teh amandmajev je bila ponovna uveljavitev klasičnih in političnih pravic človeka in državljana do svobode in enakosti ter tudi drugih pravic, ki so omogočale sindikalno in politično združevanje, enakopravnost vseh ne glede na politično prepričanje, svobodno javno zborovanje in ustanavljanje društev, sindikatov in

³ Proces proti Janši, Borštnarju, Tasiču in Zavrlu je znan tudi kot proces proti »JBTZ«.

političnih strank. Amandmaji so prinesli tudi mnoge druge pravice, predvsem na gospodarskem področju, na področju varnosti in zasebnosti.

Novo politične organizacije so imele skupni cilj – zrušitev komunističnega družbenopolitičnega sistema in s tem monopola Zveze komunistov ter izpostavitve samostojne slovenske države. Konec leta 1989 se je večina novih političnih sil povezala v koalicijo Demos, ki je leto kasneje na prvih demokratičnih volitvah tudi zmagala. (glej Prunk, 2002: 138–139)

V Sloveniji so se ljudje ob koncu 80-ih let 20. stoletja začeli zatekati k nekonvencionalnim oblikam participacije, predvsem zaradi dejstva, da volilni proces, ki je že vnaprej določil zmagovalca, ni mogel zadovoljivo posredovati konfliktnih teženj, zato se je v tem primeru celoten slovenski narod, zatekel k močnejšim participativnim dejanjem, predvsem protestom in demonstracijam. (glej Brezovšek, 1995: 200)

5.1.1 PRVE DEMOKRATIČNE VOLITVE

Leta 1990 so bile v Sloveniji prvič izvedene večstrankarske volitve, kljub temu da je bila Republika Slovenija v času izvedbe še vedno del SFRJ. Volitve so izvedli po takrat veljavnem Zakonu o volitvah v skupščine, ki je bil sprejet leta 1989 in je uveljavil neposredne, svobodne in tajne volitve. Izvedene so bile volitve za člane Skupščine Republike Slovenije, za predsednika predsedstva ter tudi lokalne volitve.

Volitve v družbenopolitični zbor so potekale 8. aprila 1990. Skupščina Republike Slovenije je bila v tistem času sestavljena iz treh zborov⁴, ki so šteli po 80 poslancev, medtem ko so volitve za vsakega od njih potekale po drugačnem volilnem sistemu. Na prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji so lahko za svoja predstavnika v družbenopolitičnem zboru Republike Slovenije, glasovali tudi pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Za volitve v družbenopolitični zbor je bilo vloženi 17 kandidatnih list, na njih se je za 80 sedežev potegovalo 851 kandidatov in kandidatke, slednjih je bilo le 152, od teh pa jih je bilo izvoljenih le 12.

⁴ Skupščino Republike Slovenije so sestavljali 3 zbori: družbenopolitični, zbor občin in zbor združenega dela.

Slovenija je bila na omenjenih volitvah razdeljena na 14 volilnih enot. Volilna udeležba je bila dokaj visoka, saj se je kar 83,5 % državljanov in državljanek odločilo, da na prvih demokratičnih volitvah izrazijo svojo politično voljo.

Istočasno z volitvami v družbenopolitični zbor, so potekale tudi prve **volitve za predsednika predsedstva**. Po ustavi iz leta 1974 je funkcijo šefa države opravljalo kolektivno petčlansko predsedstvo. Ker volitev tega organa nikoli ni bilo, so bile prve volitve predsednika predsedstva izvedene leta 1990. Predsednika predsedstva so volili po neposrednem dvokrožnem sistemu absolutne večine, medtem ko so bili ostali štirje člani izvoljeni z enokrožnim večinskimi volilnim sistemom.

Za mesto predsednika predsedstva so se potegovali štirje kandidati, med katerimi pa ni bilo nobene kandidatke. Ker nobeden od kandidatov ni dobil potrebne absolutne večine v prvem krogu volitev, je bilo potrebno izvesti še drugi krog, kjer je večino glasov dobil Milan Kučan, ki je tako postal prvi predsednik predsedstva Republike Slovenije. V prvem krogu je bila volilna udeležba enaka udeležbi za volitve v družbenopolitični zbor, se pravi 83,5 %. Drugega kroga volitev, ki je bil izveden 22. 4. 1990, udeležilo 76,9 % vseh volilnih upravičencev.

Tudi prve **lokalne volitve** so potekale sočasno z volitvami v družbenopolitični zbor ter prvim krogom volitev predsednika predsedstva, se pravi 8. aprila 1990. V času prvih lokalnih volitev je bilo v Republiki Sloveniji 64 občin, ki so imele približno enako število prebivalcev. Na neposrednih lokalnih volitvah sta bila izvoljena zbor občinskih skupščin⁵, ki sta kasneje izvolila župana občine, kar kaže na to, da so bili župani izvoljeni posredno. Zbora občinskih skupščin sta bila voljena po različnih volilnih sistemih.

Občinski organi, ki so bili izvoljeni na teh volitvah, so svoj mandat opravljali do jeseni leta 1994, ko so bile izvedene prve lokalne volitve po novi ustavi.

5.1.1.1 PLEBISCIT O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Plebiscit je referendumu podobna institucija in je tudi eden od načinov neposrednega izjavljanja državljanov o nekem vprašanju. Vendar glede na naravo plebiscitarnega vprašanja

⁵ Občine so imele dva zbora občinskih skupščin, in sicer: družbenopolitični zbor in zbor krajevnih skupnosti.

in na pravne posledice odločitve, ločimo med državnim oz. notranjim in mednarodnim plebiscitom. Plebiscit v mednarodnem javnem pravu pomeni opredeljevanje o vprašanih mednarodnega značaja, najpogosteje kot sredstvo za izvrševanje pravice do samoodločbe naroda oz. prebivalcev. (Kaučič v Grad in drugi, 1999: 240)

V Republiki Sloveniji je prišlo do odločitve o razpisu plebiscita za samostojno in neodvisno državo, po tem ko se je v letu 1990 pokazalo, da se medrepubliški odnosi znotraj SFRJ zaostrejuje in ko je prišlo do sporazuma vseh političnih strank in poslanskih skupin, ki so bile zastopane v takratnem parlamentu, da skupaj nastopijo na plebiscitu. 23. decembra 1990 je velika večina slovenskih volilnih upravičencev na plebiscitarno vprašanje, ki se je glasilo: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«, odgovorilo z »da«, s čimer so začele teči šestmesečne priprave na razglasitev samostojnosti.

Tabela 1: Udeležba na plebiscitu, dne 23. decembra 1990

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.457.020 ⁶	1.361.738	93.46 %

Vir: Statistični letopis RS 1996

Volilna udeležba, ki je na plebiscitu presegla 93 %, in kar 88,5 % vseh glasovalnih upravičencev, ki se je odločilo za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo, so jasno pokazali želje in težnje vseh državljanov in državljanek Republike Slovenije po demokratični ureditvi države.

Nova slovenska ustava, ki je bila sprejeta 23. 12. 1991, na dan prve obletnice plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, je dokončno uveljavila človekove pravice v Republiki Sloveniji. Ustava, ki je bila sprejeta na evolutiven način, vsebuje obsežne določbe o temeljnih človekovih pravicah posameznika in državljana, ki so povzete po mednarodnopравnih listinah. (glej Zajc, 2001: 84)

⁶ Na plebiscitu se je, na podlagi 8. člena Zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, upoštevalo za ugotavljanje izida 1.457.020 volilnih upravičencev, med katere pa ni bilo prišteti okoli 42.274 volivcev, ki se zaradi dela v tujini ali služenja vojaškega roka in vojaških vaj niso mogli udeležiti glasovanja.

5.2 PREVLADUJOČE OBLIKE PARTICIPACIJE V SLOVENIJI

Politična participacija kaže aktivistična stališča, ki so pogosto povezana z družbenoekonomskimi značilnostmi, starostjo, izobrazbo, psihološkimi značilnostmi, strankarsko identifikacijo, političnimi interesi, skrbjo za rezultate in politično smotnostjo.

Obstaja mnogo različnih oblik participacije, ki zagotavljajo podrobnejše informacije o preferencah državljanov ter nudijo neposrednejše načine za izvajanje vpliva nad političnimi odločitvami. (Brezovšek, 2004: 37)

5.2.1 ČLANSTVO V POLITIČNIH STRANKAH

Z Zakonom o političnem združevanju, ki je bil sprejet v slovenski skupščini leta 1989, je bil tudi v formalnem smislu uveden politični pluralizem v Sloveniji. S sprejetjem tega zakona je bila občanom dana pravica, da lahko sodelujejo pri oblikovanju politične volje na vseh področjih javnega življenja oz. pri uresničevanju pravic in interesov ljudi. (Zajc, 2001: 83)

Po letu 1988, ko so pričele nastajati prve politične organizacije na nacionalni ravni, je njihovo število strmo naraščalo, saj je leta 1992 doseglo že število 91. A le redkim izmed njih je uspelo uspešno utrditi svoje organizacije. Večinoma so se srečevale s pomanjkanjem kadrov, finančnih sredstev, prav tako pa so se pričeli pojavljati tudi notranji razkoli in politična reorganizacija. (Fink-Hafner, 2001: 181,182)

V Sloveniji je bilo na dan 27. 8. 2004 po podatkih Direktorata za upravne notranje zadeve⁷ registriranih 38 političnih strank, kar je enako številu registriranih političnih strank, z dne 15. 1. 2003. V primerjavi obeh registrov političnih strank lahko ugotovimo, da je na seznamu z dne 27. 8. 2004 registriranih 5 novih⁸ političnih strank, hkrati pa je 5 političnih strank, ki so bile prej vpisane v register, prenehalo⁹ delovati.

⁷ Direktorat za upravne notranje zadeve je organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije.

⁸ Politične stranke, ki so na novo vpisane v register z dne 27.8.2004: Aktivna Slovenija; Ljubljana, moje mesto; Slovenija je naša; Socialdemokratska stranka Slovenije; Zveza neodvisnih Slovenije.

⁹ Politične stranke, ki so prenehale delovati oz. so bile izbrisane iz registra političnih strank: Civilna iniciativa za Slovenijo; Neodvisna lista za Maribor; Nova stranka; Stranka neodvisnih; Zveza za Ljubljano.

Politična participacija v Sloveniji

Glede na seznam političnih strank, ki so vpisane v register na Uradu za upravne notranje zadeve Ministrstva za notranje zadeve, sem se obrnila na vse tiste politične stranke, ki imajo svoje spletne strani, in jih poprosila, da mi posredujejo število svojih članov. Zaradi nepopolnega odziva političnih strank sem tabelo oblikovala le na podlagi tistih podatkov, ki so mi jih stranke posredovale, nisem pa uporabila podatkov, ki jih politične stranke navajajo na svojih spletnih straneh, saj je njihovo število ponavadi višje od dejanskega stanja.

Prošnje za posredovanje podatkov o številu članov sem posredovala naslednjim političnim strankam: Aktivna Slovenija (AS), Demokratična stranka upokojencev Slovenije (DeSUS), Demokratska stranka Slovenije (DSS), Glas žensk Slovenije (GŽS), Liberalna demokracija Slovenije (LDS), Nova Slovenija – krščanska ljudska stranka (NSi), Slovenija je naša (SjN), Slovenska demokratska stranka (SDS), Slovenska ljudska stranka (SLS), Slovenska nacionalna stranka (SNS), Stranka ekoloških gibanj Slovenije (SEG), Stranka mladih Slovenije (SMS), Stranka slovenskega naroda (SSN), Združena lista socialnih demokratov (ZLSD)¹⁰ in Zeleni Slovenije.

Tabela 2: Članstvo v političnih strankah

politična stranka	AS	DeSUS	DSS*	GŽS	LDS	NSi	SjN	SDS
število članov	1.432	cca. 12.000	1.796	1.980		9.315		cca. 23.000

* DSS ima od dejanskega števila včlanjenih članov okoli 1000 operativno aktivnih članov.

Tabela 2a: Članstvo v političnih strankah

politična stranka	SLS	SNS	SEG	SMS	SSN	ZLSD**	Zeleni Slovenije
število članov		cca. 5.500		cca. 3.000		12.941	

** ZLSD ima še 11.602 simpatizerjev, ki se od članov stranke razlikujejo po tem, da ne plačujejo članarine oz. je niso plačali v zadnjem letu.

¹⁰ Združena lista socialnih demokratov se je na kongresu 2. aprila 2005 preimenovala v Socialne demokrate (SD).

Kadar se posamezniki skozi psihološki vidik identificirajo z neko politično stranko, ki zagovarja njihove interese in vrednote, potem tudi aktivno participirajo. (glej Miller, 1992: 430)

Glede na podatke, ki so razvidni iz tabel 2 in 2a, lahko povzamemo, da se Slovenci v manjšem številu identificiramo s posameznimi političnimi strankami oz. ta identifikacija ni tako močna, da bi se odločili postati član oz. članica neke politične stranke. Po nekaterih podatkih naj bi v Sloveniji bilo le okoli 10 % volivcev članov političnih strank. Tako bi lahko po Milbrathovi hierarhiji politične participacije rekli, da le peščica izmed državljanek in državljanov Republike Slovenije sodi oz. se uvršča med gladiatorske aktiviste.

Nizka stopnja članstva v političnih strankah, na primeru Slovenije lahko kaže na nesposobnost političnih strank samih, da bi v svoje vrste privabile čim več simpatizerjev in članov. Hkrati pa še vedno pri ljudeh v veliki meri prevladuje mnenje, da članstvo v določeni politični stranki prinaša koristi le, kadar je ta stranka na oblasti, medtem ko ob menjavi oblasti predstavlja to vse prej kot korist. S tem se potrjuje tudi teza, da vsi, ki se odločijo aktivneje politično participirati, pretehtajo svoje stroške in koristi, ki bi jih imeli na primer od članstva v posamezni politični stranki, in se potem, če prevladajo koristi, odločijo tudi aktivneje delovati v hierarhiji politične participacije.

5.2.2 VOLITVE

V sodobnih političnih sistemih so volitve splošno sprejeta demokratična osnova in hkrati način konstituiranja političnega predstavništva, so tudi nujen pogoj za vzpostavitev in ohranitev sodobne pravne države. Od vseh oblik politične participacije so le volitve bile in še vedno so dostopne na univerzalen način, ki množično vključuje državljane, služijo pa predvsem za izražanje javnega mnenja. (glej Brezovšek, 2004: 37)

Navidezno so volitve institucionalni mehanizem, ki izvaja demokracijo z dovoljenjem državljanom, da izbirajo med kandidati oz. programi različnih političnih strank. Vendar volitve zasledujejo tudi druge pomembne cilje, kot so:

- **Socializacija političnih aktivnosti**, predstavlja možnost, da volijo za spremembe, spodbuja državljane, da opustijo oz. da se brzdajo pred demonstracijami na cesti, kar omogoča tudi vzdrževanje stabilnosti in zatiranje nevarnih oblik množičnih političnih aktivnosti.

- **Institucionalizacija uspeha za politično moč** dovoljuje vsem, tudi »navadnim« državljanom, da se potegujejo za mesta, ki igrajo pomembno vlogo pri selekciji političnih voditeljev.
- **Varovanje državne moči in avtoritete** priložnost participacije na volitvah pomaga prepričati državljane, da se vlada odziva na njihove potrebe in želje, kar povečuje njeno legitimnost. (Janda in drugi, 1992: 259)

Za volivce je značilno, da vedno pretehtajo posledice svojih odločitev. Tako so se izoblikovali 4 modeli izbire, na podlagi katerih nato volivci sprejmejo svojo odločitev, komu bodo dali svoj glas:

- **Socialni model** temelji na tem, da se posamezne socialne skupine na volitvah odločajo za stranke, ki zagovarjajo njihove interese, pri tem sta pomembna predvsem socialni kontekst in volilna izbira; npr.: upokojenci – DeSUS in mladi – SMS.
- **Model strankarske identifikacije**, trdi, da se določeno število volivcev samoidentificira s politično stranko in tako delujejo kot podporniki te stranke, kar direktno vpliva tudi na njihovo volilno izbiro. Identifikacija s politično stranko je relativno stabilen in trajen delež, ki pripomore k politični perspektivi določene stranke.
- **Model racionalne izbire** izpostavlja, da si volivci na podlagi svojih zahtev, osebnosti in področij izberejo na volitvah tisto politično stranko, katere program vključuje njihove politike in zahteve oz. jim je najbližji. Ta model se od modela strankarske identifikacije razlikuje po tem, da vključuje obnašanje vseh tistih volivcev, ki niso strankarsko opredeljeni. Ti volivci pred vsakimi volitvami tehtajo med stroški in koristmi, ki jim jih prinaša njihova odločitev za eno izmed političnih strank oz. kandidatov, ki se potegujejo za zmago na volitvah.
- **Z modelom dominantne ideologije** vladajoča elita lahko vpliva na volivce direktno s svojo držo pri pomembnih političnih vprašanjih, indirektno se njen vpliv kaže preko pojavljanja v medijih, hkrati pa lahko s svojo močjo spreminja samo družbo – npr.: s privatiziranjem javnih podjetij. Z omenjenim modelom lahko vlada spreminja tako družbeni kot tudi volilni sistem, kjer niso samo igralci, ampak postavljajo tudi pravila. (Miller, 1992: 435–439)

Volitve veljajo za enega najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in so kot take nujen pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov. Volivcem

omogočajo neposreden vpliv na sestavo parlamenta – nacionalnega ali evropskega, na izbor predsednika države ter tudi na sestavo občinskega sveta in županov. (Grad, 2004: 16,17)

Znotraj volilnega procesa deluje tekmovalni sistem, kjer se različni potencialni voditelji potegujejo za podporo državljanov, nato naj bi izvoljeni voditelji izpolnili želje tistih, ki so za njih glasovali. Kot potencialni voditelji so tudi državljani v konfliktnem odnosu, saj imajo različne cilje in potrebe. (glej Brezovšek, 1995: 199)

V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno in z volitvami po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno. (2. odstavek 3. člena Ustave RS) Volilna pravica je splošna in enaka. Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti izvoljen. (43. člen Ustave RS) Vodenje evidence volilne pravice, sestavljanje volilnih imenikov in izdajo volilne karte ureja Zakon o evidenci volilne pravice¹¹, katerega cilj je učinkovito uveljavljanje volilne pravice, ki mora biti ustrezno evidentirana. Pri evidenci volilne pravice razločujemo med:

- **stalno evidenco volilne pravice**, kjer so evidentirani državljani RS in državljani držav članic EU s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji ter državljani RS, ki v RS nimajo stalnega prebivališča;
- **posebno evidenco volilne pravice**, ki zajema pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti ter pripadnike romske skupnosti.

5.2.2.1 VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR

Državni zbor je nosilec zakonodajne veje oblasti v Sloveniji in predstavniško telo vseh državljanov Republike Slovenije ter šteje devetdeset poslancev, ki so voljeni za mandatno obdobje štirih let.

Volitve v državni zbor ureja Zakon o volitvah v državni zbor¹². V 1. členu ZVDZ je povzeto ustavno načelo, da se poslanci državnega zbora volijo na podlagi splošne in enake volilne pravice na svobodnih in neposrednih volitvah s tajnim glasovanjem. Poslanci so voljeni po volilnih enotah, ki so oblikovane tako, da približno enako število prebivalcev voli enako število poslancev, s čimer je zagotovljena povezanost poslancev z njihovimi volivci, hkrati pa

¹¹ Zakon o evidenci volilne pravice (ZEVP-1) je bil sprejet 31. maj 2002.

¹² Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ) je bil sprejet 10. septembra 1992.

predstavlja tudi tehnično sredstvo za izvedbo volitev. Slovenija je razdeljena na osem volilnih enot¹³, te pa se naprej delijo na enajst volilnih okrajev. Na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost, pa se določita dve posebni volilni enoti. Personalizacija volitev se zagotavlja z glasovanjem o posameznikih, kakor tudi glede na delež glasov, ki so ga pridobili v volilnem okraju, v katerem so nastopili. ZVDZ določa načelo sorazmerne zastopanosti političnih interesov, iz katerega izhaja proporcionalni volilni sistem.

Izjemo predstavljata italijanska in madžarska narodna skupnost, ki imata v državnem zboru zagotovljena vsaka po enega poslanca, hkrati pa lahko glasujeta tudi o drugih poslancih. Poslanca narodnih skupnosti sta izvoljena po večinskem volilnem sistemu.

Tabela 3: Udeležba na državnozbornih volitvah, dne 6. decembra 1992

št. volilnih pravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	najnižja volilna udeležba % v volilni enoti	najvišja volilna udeležba % v volilni enoti
1.491.374	1.277.604	85.60 %	Maribor (80 %)	Kranj (90 %)

Vir: Internet 1

Na parlamentarnih volitvah leta 1992 se je za mesto poslanca v Državnem zboru potegovalo kar 1477 kandidatov in kandidatke, med katerimi je bilo le 219 žensk. Kandidati so bili predlagani na 35 kandidatnih listah, med katerimi je bilo 25 političnih strank in 10 neodvisnih kandidatov, ki so se potegovali za prestop volilnega praga.

Tabela 4: Udeležba na državnozbornih volitvah, dne 10. novembra 1996

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	najnižja volilna udeležba % v volilni enoti	najvišja volilna udeležba % v volilni enoti
1.542.218	1.136.679	73.70 %	Maribor	Ljubljana Center

Vir: Internet 2

¹³ Sedeži 8 volilnih enot: Kranj, Postojna, Ljubljana Center; Ljubljana Bežigrad, Celje, Novo mesto, Maribor, Ptuj.

1300 kandidatov se je na 31 kandidatnih listah, znotraj 22 političnih strank in 9 neodvisnih kandidatov, potegovalo za poslanska mesta v Državni zbor. Med vsemi kandidati je bilo 242 pripadnic ženskega spola.

Po ustavni spremembi¹⁴ je bil Ustavi Republike Slovenije v 80. členu dodan nov odstavek, ki določa: »Poslanci, razen poslancev narodnih skupnosti, se volijo po načelu sorazmernega predstavnštva ob 4 % volilnem pragu za vstop v državni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatom kandidatom.« S to ustavno spremembo je že v ustavi določen volilni sistem, kar pred tem ni bilo, saj je ustava določila volilnega sistema v celoti prepuščala zakonu. Volitve v državni zbor so tako leta 2000 kot tudi 2004 izvedli po ustavnem zakonu, ker poslanci v mandatu 2000 – 2004 niso sprejeli sprememb volilnega zakona, ki bi uveljavil spremembe, nastale po sprejetju ustavnega zakona.

Tabela 5: Udeležba na državnozbornih volitvah, dne 15. oktobra 2000

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	najnižja volilna udeležba % v volilni enoti	najvišja volilna udeležba % v volilni enoti
1.586.695	1.114.170	70.14 %	Maribor (63.07 %)	Ljubljana Center (75.03 %)

Vir: Internet 3

Število kandidatov za poslance se je v primerjavi s parlamentarnimi volitvami v letih 1992 in 1994 zmanjšalo na 1007, pri čemer pa je bilo med skupnim številom kandidatov 236 pripadnic ženskega spola. Število kandidatnih list pa je zopet preseгло število 20, in sicer je 23 kandidatnih list predlagalo svoje kandidate za poslance, od tega 16 političnih strank in 7 neodvisnih kandidatov.

¹⁴ Ustavni zakon o dopolnitvi 80.člena ustave RS je bil sprejet 25. julija 2000.

Tabela 6: Udeležba na državnozborskih volitvah, dne 3. oktobra 2004

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	najnižja volilna udeležba % v volilni enoti	najvišja volilna udeležba % v volilni enoti
1.634.402	991.263	60,64 %	Maribor (55.85 %)	Ljubljana Center (65.44 %)

Vir: Internet 4

Na državnozborskih volitvah se je za poslanska mesta potegovalo 1395 kandidatov, med katerimi je bilo 347 žensk. Kandidate je bilo moč izbrati med 23 kandidatnimi listami, med katerimi so bili 3 neodvisni kandidati.

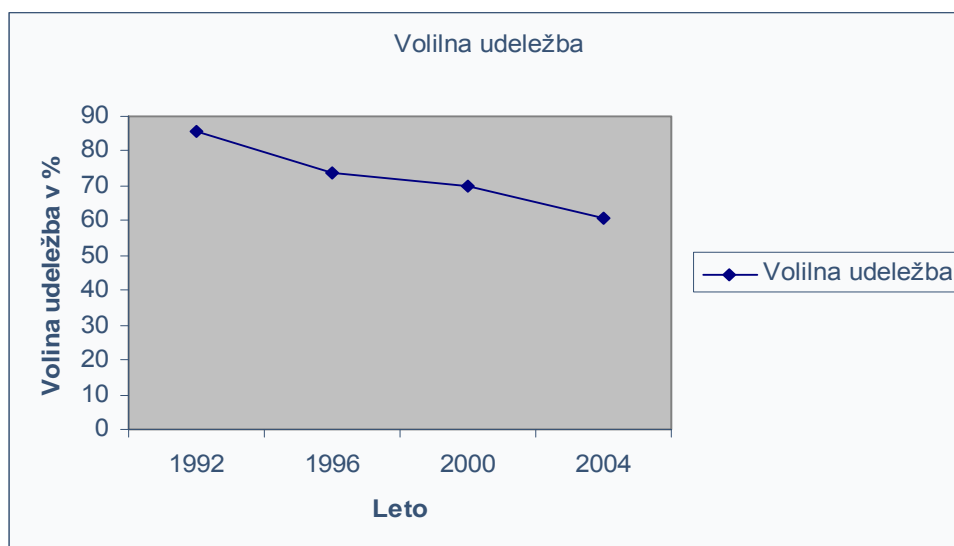
Na parlamentarnih volitvah delujejo politične stranke kot glavni akterji, ki pomagajo svojim kandidatom, da vstopijo v predstavniška telesa, od njih pa nato pričakujejo lojalnost in delovanje v skladu z interesi stranke. To je opaziti tudi iz zgoraj navedenih podatkov, ti kažejo na majhno število neodvisnih kandidatov, ki se potegujejo za mesta poslancev. (Fink-Hafner in Krašovec v Haček, 2004: 64)

Prav tako pa tudi volilni sistem, ki v primeru državnozborskih volitev favorizira politične stranke, ne omogoča neodvisnim kandidatom izvolitve, kar kažejo tudi podatki, da do sedaj še ni bil noben neodvisni kandidat izvoljen za poslanca v Državni zbor.

V primerjavi z vsemi dosedanjimi državnozborskimi volitvami se je največ kandidatov, kar 1477, za poslanska mesta potegovalo na volitvah leta 1992. Najnižje število pa je bilo zaslediti na volitvah leta 2000, ko se je za poslanske sedeže potegovalo 1007 kandidatov.

Na vseh dosedanjih državnozborskih volitvah je viden upad števila kandidatov za poslanske sedeže od leta 1992 do 2000, medtem ko je število kandidatov na zadnjih volitvah leta 2004 zopet naraslo v primerjavi s predhodnimi. Zato ne moremo govoriti o upadu števila kandidatov in zanimanju za opravljanje te pomembne funkcije.

Graf 1: Volilna udeležba na vseh državnozborskih volitvah – primerjalno

Pri primerjalnem pogledu volilne udeležbe na vseh štirih dosedanjih državnozborskih volitvah je opaziti upad števila volilnih upravičencev, ki se odločijo iti na volitve in izraziti svojo politično podporo posamezni kandidatni listi. Volilna udeležba na zadnjih volitvah poslancev v Državni zbor (2004) je bila kar za 25 % nižja v primerjavi s prvimi državnozborskimi volitvami leta 1992. Gre za dokaj visok odstotek upada participacije volivcev in volivk, kar je lahko tudi že pokazatelj nezadovoljstva z doseženim v 14 letih demokratične ureditve Slovenije.

5.2.2.2 PREDSEDNIŠKE VOLITVE

Ustava iz leta 1991 je opredelila funkcijo predsednika države kot individualni organ, s čimer je bil zamenjan organ predsedstva, po katerem je funkcijo šefa države opravljalo kolektivno predsedstvo.

V Sloveniji je funkcija predsednika države opredeljena podobno kot v drugih srednjeevropskih državah s parlamentarnim sistemom. Predsednik države tako opravlja reprezentativno funkcijo in funkcijo vrhovnega poveljnika oboroženih sil.

Po Zakonu o volitvah predsednika republike¹⁵ je v Sloveniji predsednik republike izvoljen na podlagi splošne in enake volilne pravice na svobodnih in neposrednih volitvah s tajnim glasovanjem za dobo petih let in je lahko le dvakrat zapored izvoljen na to funkcijo.

¹⁵ Zakon o volitvah predsednika republike (ZVPR) je bil sprejet 29. julija 1992.

Politična participacija v Sloveniji

Kandidati na volitvah za predsednika republike potrebujejo za izvolitev večino veljavnih glasov, če te večine ne pridobi noben od kandidatov, se glasovanje ponovi med kandidatoma, ki sta v prvem krogu glasovanja pridobila največ glasov.

Tabela 7: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 6. decembra 1992

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.491.374	1.280.252	85.84

Vir: Ur.list RS št. 60/1992

Leta 1992 se je za mesto predsednika države potegovalo 8 kandidatov, med katerimi sta bili 2 kandidatki. Prvi predsednik samostojne države Slovenije je postal Milan Kučan, ki je bil izvoljen v prvem krogu volitev.

Tabela 8: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 23. novembra 1997

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.549.226	1.057.928	68.29 %

Vir: Internet 6

Pet let kasneje se je v volilni boj za mesto predsednika države podalo 8 kandidatov, med katerimi pa ni bilo nobene predstavnice ženskega spola. Ponovno je 5-letni mandat za predsednika države dobil Milan Kučan.

Tabela 9: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 10. novembra 2002 – 1. krog

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.609.985	1.160.309	72.07 %

Vir: Internet 7

V volilnem boju leta 2002 se je za mesto predsednika države za glasove volivcev potegovalo 9 kandidatov, med katerimi je bila ena pripadnica ženskega spola. Ker nobeden od kandidatov ni dobil večinske podpore volivcev v prvem krogu, je bil izveden še drugi krog predsedniških

Politična participacija v Sloveniji

volitev. Drugi krog je prikazal enakopravnost spolov, saj sta se vanj po številu največ prejetih glasov uvrstila dr. Janez Drnovšek in Barbara Brezigar.

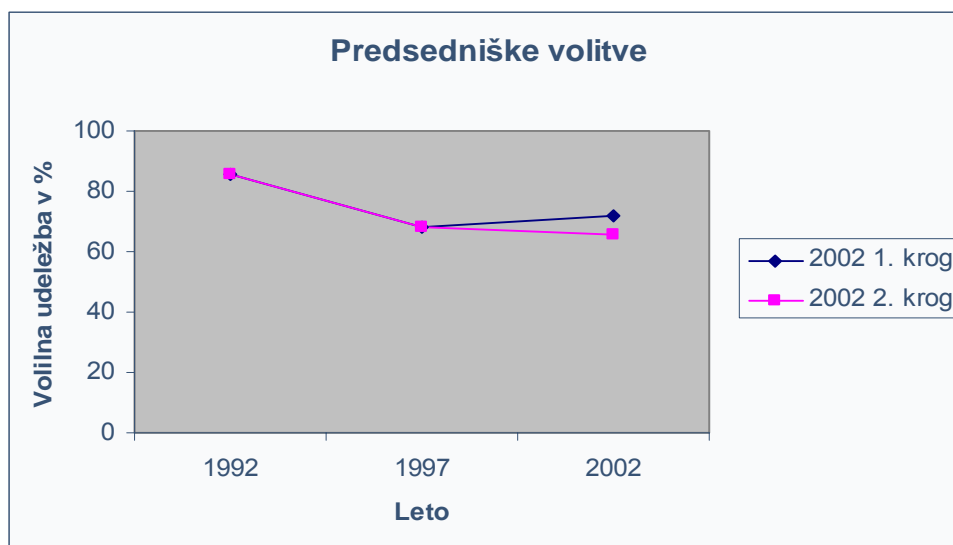
Tabela 10: udeležba na predsedniških volitvah, dne 1. decembra 2002 – 2. krog

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.610.137	1.052.795	65.39 %

Vir: Internet 8

Slovenija je tako po dveh zaporednih predsedniških mandatih Milana Kučana dobila novega predsednika države, in sicer dr. Janeza Drnovška, ki je v volilnem boju porazil Barbaro Brezigar.

Graf 2: Volilna udeležba na predsedniških volitvah – primerjalno

Volilna udeležba pada tudi na volitvah za predsednika Republike Slovenije, a je ta upad v primerjavi z državnozborskimi volitvami nekoliko manjši, čeprav še vedno presega 20 %. Nekaj več volilnih upravičencev se je odločilo participirati na zadnjih predsedniških volitvah, kjer je bilo jasno, da bomo dobili novega predsednika države. A je bila participacija večja v prvem krogu volitev, medtem ko se je drugega kroga predsedniških volitev leta 2002 udeležilo najmanj volilnih upravičencev (v primerjavi z vsemi tremi volitvami za predsednika države, ki so bile izvedene na območju Republike Slovenije od leta 1992 naprej).

5.2.2.3 LOKALNE VOLITVE

Lokalna samouprava je način upravljanja javnih zadev, pri katerem neposredno ali posredno sodelujejo prebivalci določene teritorialne skupnosti, ki je ožja od države. Da lahko začnemo govoriti o lokalni samoupravi, mora država najprej priznati lokalnim skupnostim pravni obstoj, jim podeliti pravico odločanja o določenih vprašanjih, v katere se sama ne vmešava, in jim zagotoviti sredstva, ki so potrebna za urejanje teh zadev. (glej Virant, 1998: 161,162)

Lokalna skupnost je skupnost ljudi na določenem ozemlju povezujejo jih skupni interesi oz. potrebe, ki jih lahko zadovoljujejo le skupaj. Temeljna in hkrati najožja samoupravna lokalna skupnost v Sloveniji je »občina«.

Upravljanje zadev lokalne skupnosti mora potekati demokratično. Pri tem gre lahko za:

- ***neposredno demokracijo***, ki zajema odločanje na zborih občanov in na referendumih,
- ***posredno demokracijo***, ki pomeni odločanje preko predstavniških organov.

V Sloveniji imamo dva poglobitna organa občine, to sta občinski svet in župan, a poleg njiju deluje tudi nadzorni svet. Občinski svet šteje od 7 do 45 članov, pri čemer je število občinskih svetnikov posamezne občine odvisno od števila prebivalcev. Pri volitvah občinskih svetnikov se uporabljata tako večinski kot proporcionalen volilni sistem, pri čemer so občinski sveti, ki štejejo manj kot 12 članov, izvoljeni po večinskem načelu, medtem ko so ostali po proporcionalnem načelu. Župan, ki je izvršilni organ občine, je izvoljen na neposrednih volitvah, in sicer po sistemu absolutne večine, kar pomeni, da je izvoljen tisti kandidat, ki dobi več kot polovico glasov volivcev, ki so glasovali. Če v prvem krogu noben od kandidatov ne dobi potrebne večine, se izvede še drugi krog glasovanja, kjer se za glasove volivcev potegujeta kandidata, ki sta v prvem krogu dobila največ glasov.

Pri lokalnih volitvah so občine razdeljene v 8 skupin glede na število prebivalcev:

- do 3000 prebivalcev;
- od 3001–5000 prebivalcev;
- od 5001–10000 prebivalcev;
- od 10001–15000 prebivalcev;
- od 15001–20000 prebivalcev;
- od 20001–30000 prebivalcev;
- od 30001–100000 prebivalcev;
- nad 100000 prebivalcev.

Tabela 11: udeležba na lokalnih volitvah, dne 5. decembra 1994

št. preb.	do	3000-	5001-	10001-	15001-	20001-	30001-	nad
občine	3000	5000	10000	15000	20000	30000	100000	100000
volilna								
udeležba v	67.12	68.87	66.22	69.56	64.38	64.89	59.36	55.29
%								

Vir: Projektna naloga pri predmetu Lokalna Samouprava z naslovom: Lokalne volitve 2002

Lokalne volitve v Sloveniji so leta 1994 potekale v takratnih 147 občinah. Za funkcijo župana se je potegovalo 635 kandidatov, od tega 604 moških in 31 žensk. Največ izvoljenih županov (29 oz. 19,7 %) je bilo kandidiranih na neodvisnih listah. Mandat županje sta pridobili 2 izvoljeni kandidatki. Volilna udeležba na omenjenih lokalnih volitvah je bila 61,1 %; v mestnih občinah je bila volilna udeležba le 57 %, medtem ko v ostalih 63,6 %.

Tabela 12: udeležba na lokalnih volitvah, dne 22. novembra 1998

št. preb.	do	3000-	5001-	10001-	15001-	20001-	30001-	nad
občine	3000	5000	10000	15000	20000	30000	100000	100000
volilna								
udeležba v	67.82	66.95	64.27	60.70	60.07	57.34	58.50	45.16
%								

Vir: Projektna naloga pri predmetu Lokalna Samouprava z naslovom: Lokalne volitve 2002

V 191 slovenskih občinah se je za mesto župana potegovalo kar 739 kandidatov. Najbolj uspešni so bili neodvisni kandidati, saj je bilo izvoljenih kar 46 oz. 24,1 %. Število županj se je povečalo na 8. Lokalne volitve leta 1998 so dosegle le 58,3 % volilne udeležbe na območju celotne Slovenije, medtem ko je bila stopnja le-te v mestnih občinah le 50,2 %, v ostalih pa 62,6 %.

Tabela 13: udeležba na lokalnih volitvah, dne 10. novembra 2002

št. preb.	do	3000-	5001-	10001-	15001-	20001-	30001-	nad
občine	3000	5000	10000	15000	20000	30000	100000	100000
volilna								
udeležba v	75.20	76.50	75.10	74.00	73.00	70.30	71.00	65.80
%								

Vir: Projektna naloga pri predmetu Lokalna Samouprava z naslovom: Lokalne volitve 2002

724 kandidatov se je na zadnjih lokalnih volitvah potegovalo za 193 županskih mest. Volivci so zopet največ glasov namenili neodvisnim kandidatom, saj jih je bilo izvoljenih kar 61 oz. 31,6 %. V primerjavi s preteklimi volitvami je zopet naraslo število županov. Tako ima 11 slovenskih občin na čelu županov. Povečala se je tudi stopnja volilne udeležbe, ki je z 72,1 % bila največja v času po osamosvojitvi. Zaznati je tudi najvišji odstotek participacije v mestnih občinah, ki je dosegel kar 68 %, v ostalih občinah pa je bil odstotek 74 %.

Zanimivo je, da večjo udeležbo v primerjavi z volitvami leta 1994 in 1998 ni imela nobena občina, saj se je udeležba znižala tudi do 10 % v posameznih skupinah občin. Največje odstopanje zasledimo v občinah, ki imajo nad 100.000 prebivalcev, kjer se je volilna udeležba znižala za 10 %, tako da je bila udeležba komaj 45 %. Potrebno je izpostaviti predvsem skupino občin do 3000 prebivalcev, saj je bila edina, ki je na volitvah leta 1998 imela višjo udeležbo kot na volitvah leta 1994. Za lokalne volitve leta 2002 pa v vseh 193 občinah zasledimo drastičen porast v udeležbi, tako da je bila povprečna udeležba okoli 72 %.

Iz zgornjih tabel je razvidno predvsem to, da je stopnja participacije na lokalnih volitvah boljša v manjših občinah, medtem ko je v večjih konstantno dokaj manjša. Na to kažejo tudi podatki pod tabelami, kjer je opaziti konstantno nizko volilno udeležbo v mestnih občinah v primerjavi z ostalimi občinami. Najnižja volilna udeležba na lokalnih volitvah v Sloveniji je bila zabeležena leta 1998, medtem ko je bila najvišja na zadnjih lokalnih volitvah leta 2002, ki so potekale sočasno s predsedniškimi volitvami.

Rezultati lokalnih volitev kažejo na uspešnost neodvisnih kandidatov, kar je v prvi vrsti posledica uporabe dvokrožnega absolutnega večinskega volilnega sistema za volitve županov, hkrati pa so lokalne volitve tudi primernejše za uresničevanje pasivne volilne pravice neodvisnih, nestranskih kandidatov. Zaradi dokaj močne tradicije nestranskarstva na

Politična participacija v Sloveniji

Slovenskem se volivci, predvsem na lokalni ravni, raje odločajo za podporo kandidatu, ki ga osebno poznajo ter je strankarsko neopredeljen. (Haček, 2004: 71–72)

Po raziskavi »Stališča o lokalni demokraciji«, ki jo je izvedel Center za politološke raziskave, je opaziti, da so anketiranci kot razloge za udeležbo na lokalnih volitvah leta 2002 izpostavili državljansko dolžnost, vpliv na prihodnost občine ter željo po glasovanju za svojega kandidata. Med razlogi za neudeležbo na lokalnih volitvah leta 2002 pa prevladujejo: naveličanost politike, ki je opredeljena s trditvijo »dovolj imam politike«, mnenje, da posameznikov glas nima nobene teže, in nezadovoljstvo s ponujenimi kandidati. (Brezovšek, 2004: 44–45)

V Sloveniji so še vedno dokaj zanemarjene različne oblike udeležbe državljanov pri odločanju v lokalnih skupnostih, za katere pa jih večina niti ne ve. Tako bi bilo primerno, da bi se, predvsem v lokalnih skupnostih, pričele uporabljati bolj posvetovalne oblike odločanja, ki zajemajo izmenjavanje informacij in mnenj, javna srečanja državljanov, različne forume, javne odbore in okrogle mize. S temi oblikami participacije bi se lahko povečalo tudi zanimanje oz. interes za sodelovanje na lokalni ravni. Vendar je v Sloveniji opaziti dokaj velik delež tistih, ki se politično udeležujejo v pogovorih z lokalnimi politikami, občasno udeležujejo političnih zborovanj ter prepričujejo prijatelje, komu naj oddajo svoj glas na volitvah. (glej Kustec-Lipicer, 2004: 133)

Cilje po večji stopnji participacije državljanov na lokalnem in tudi državnem javnem življenju je moč izluščiti iz dokumentov Sveta Evrope, kjer je v ospredje postavljen državljan. (Vlaj, 2003: 61)

5.2.2.4 VOLITVE V EVROPSKI PARLAMENT

Evropski parlament je eden najpomembnejših organov znotraj institucionalne organizacije Evropske unije (v nadaljevanju EU), hkrati pa je edina institucija EU, ki je neposredno izvoljena s strani ljudstva članic EU in v kateri, na evropski ravni, povezano delujejo različne politične stranke istih političnih usmeritev. V svojem delovanju je Evropski parlament napredoval od predstavniškega telesa s šibkimi pristojnostmi do organa, ki ima zakonodajno,

nadzorstveno in volilno funkcijo. Poslanci Evropskega parlamenta so voljeni za mandatno obdobje petih let z možnostjo ponovne izvolitve.

Prevladujoče načelo Evropskega parlamenta je sorazmerna zastopanost držav članic glede na njihovo velikost, kar je zaradi nedosledne izvedbe deloma korigirano z načelom paritete. Pogodba iz Nice¹⁶ določa število poslancev iz posameznih držav članic EU. Sloveniji po tej pogodbi pripada sedem poslanskih mest, kar pa je več, kot če bi se v strukturi Evropskega parlamenta upoštevalo zgolj število prebivalstva Slovenije. Z Bruseljskim aktom iz leta 1976 so bile za poslance Evropskega parlamenta uvedene neposredne volitve, ki so bile prvič izvedene leta 1979. Do leta 2002, ko je bila sprejeta sprememba Bruseljskega akta, ni bilo enotnega volilnega sistema za volitve poslancev v Evropski parlament, s prej omenjeno spremembo pa je bil predpisan enotni proporcionalni volilni sistem¹⁷. Z Maastrichtsko pogodbo¹⁸ je postalo načelo prebivališča podlaga za volilno pravico. Po tej pogodbi lahko vsak državljan EU izvršuje svojo volilno pravico v državi svojega prebivališča, čeprav ni državljan te države. (glej Grad, 2004: 16–17)

Prve volitve poslancev v Evropski parlament so bile v Sloveniji izvedene 13. junija 2004, medtem ko je Republika Slovenija postala polnopravna članica EU 1. maja 2004. Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament¹⁹ v splošnih določbah, določa načelo nezdržljivosti funkcije poslanca v Evropskem parlamentu s funkcijo poslanca v Državnem zboru Republike Slovenije in funkcijo člana izvršilnega organa oz. individualnega izvršilnega organa lokalne skupnosti. Volilno pravico imajo poleg vseh slovenskih državljanov z volilno pravico tudi državljani držav članic EU, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, a le pod pogojem, da je niso izgubili v lastni državi. Volitve poslancev za poslance Evropskega parlamenta se v Sloveniji izvajajo po proporcionalnem volilnem sistemu s preferenčnim glasovanjem. Zaradi majhnega števila slovenskih poslancev v Evropskem parlamentu je pri teh volitvah celotna država ena sama

¹⁶ Pogodba iz Nice je bila sprejeta 10. marca 1992.

¹⁷ Enotni proporcionalni volilni sistem dopušča sistem glasovanja po listah, sistem enega prenosljivega glasu ter možnost preferenčnega glasovanja.

¹⁸ Maastrichtska pogodba imenovana tudi Pogodba o Evropski uniji je bila podpisana 7. februarja 1992.

¹⁹ Zakon o volitvah poslancev iz RS v Evropski parlament je bil sprejet 25. oktobra 2002 in noveliran 24. februarja 2004.

volilna enota. Zaradi majhnega števila poslancev se prav tako sam po sebi določa tudi dokaj visok volilni prag.

Na volitvah za Evropski parlament je v Sloveniji sodelovalo 91 kandidatov, med katerimi je bilo kar 42 žensk. Kandidatke in kandidati so bili predlagani na 13 kandidatnih listah, med katerimi je bilo sedem parlamentarnih strank ter šest neparlamentarnih strank in skupin.

Tabela 14: Udeležba na 1. volitvah za Evropski parlament, dne 13. junija 2004

št. volilnih upravičencev	št. Oddanih glasovnic	volilna udeležba %	najnižja volilna udeležba % v volilni enoti	najvišja volilna udeležba % v volilni enoti
1.628.918	461.879	28.35 %	Maribor (24.28 %)	Ljubljana Center (31.39 %)

Vir: Internet 9

Znotraj EU je volilno pravico za volitve v Evropski parlament, ki so potekale v vseh 25 državah članicah od 10. do 13. junija 2004, imelo blizu 360 milijonov volivcev, med katerimi so imeli prvič pravico voliti tudi volivci iz 10 novih članic EU.²⁰

Za omenjene volitve v Evropski parlament, je bila značilna najnižja volilna udeležba (45.7 %) doslej. Tudi med »starimi« članicami EU je kar v 9 državah volilna udeležba bila nižja v primerjavi z letom 1999. Predvsem je skrb vzbujajoča volilna udeležba v novih državah članicah, med katerimi sta po višji volilni udeležbi izstopali le Malta (82.4 %) in Ciper (71.2 %), medtem ko je bila volilna udeležba v ostalih državah pod 50 %, pri čemer se je na Slovaškem volitev udeležilo le 17 % volilnih upravičencev. Slovenija in Češka, ki sta imeli enak delež volilne udeležbe (28.3 %), sta med »novimi« članicami imeli višjo volilno udeležbo le od Estonije in prej omenjene Slovaške.

Nižja stopnja udeležbe na omenjenih volitvah je lahko, predvsem v »novih« državah članicah, posledica nezadostne seznanjenosti državljanov s pomembnostjo evropskih volitev ter delovanjem Evropskega parlamenta nasploh. Zaradi tega je mogoče pri volivcih prevladalo tudi prepričanje, da njihovi izvoljeni predstavniki ne bodo imeli enake moči vplivanja na odločitve v primerjavi z ostalimi 15 članicami EU oz. da bo njihov glas ostal neslišen.

²⁰ 1.maja 2004 se je EU pridružilo 10 novih članic, le-te so: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovenija in Slovaška.

Deloma pa lahko nizko participacijo na volitvah povežemo tudi z močno mobilizacijo evroskeptikov v posameznih državah članicah. Veliko vlogo pri nižji volilni udeležbi je moč pripisati tudi medijem, ki so predvsem v novih državah članicah namenjali premalo pozornosti evropskim volitvam, saj so podajali le najosnovnejše informacije o kandidatih za evroposlanke, s čimer pa jim ni uspelo doseči večjega javnega interesa. V večini držav članic EU²¹ je bilo zaznati protivladno tendenco na omenjenih volitvah, kar je bilo opaziti v protestu volivcev proti vladajočim strankam v svoji državi ter podpori nevladnim strankam.

V Sloveniji je nizka volilna udeležba na prvih evropskih volitvah predvsem posledica razočaranja nad politiko in tudi nerazumevanja volivcev, za kaj pri teh volitvah sploh gre. Ključni dejavnik odločanja slovenskih volivcev pri izbiri kandidatov za evroposlanke je bila posameznikova karizma in priljubljenost, kar kaže tudi izvolitev Boruta Pahorja (SD) za evroposlanca, kljub temu da je bil zadnji na listi kandidatov svoje stranke. Hkrati pa so omenjene volitve bile tudi pokazatelj političnih sprememb v Sloveniji, saj so kar štirje evroposlanci bili izvoljeni iz vrst opozicije, ki je kasneje na jesenskih državnozborskih volitvah dobila mandat za sestavo nove vlade.

5.2.2.5 REFERENDUM IN LJUDSKA INICIATIVA

Področje javnosti je opredeljeno s prostorom, ki je odprt za vse in kjer se razpravlja o javnih zadevah. Znotraj tega področja prihaja do izraza politično soočanje, kjer se s predstavljanjem različnih mnenj predstavnikov oblasti, političnih strank in interesnih skupin oblikujejo skupne rešitve, kadar je soglasje možno doseči. Vendar velikokrat soglasja ni mogoče doseči, deloma je bilo tudi zaradi tega v Sloveniji v devetih letih kar devet referendumov.

Z ljudsko iniciativo volivci sooblikujejo neko odločitev, o kateri se bo odločalo v parlamentu, vendar na njeno končno odločitev ne morejo vplivati neposredno, čeprav sodelujejo pri njeni vsebini.

Pravico do ljudske iniciative, ki zagotavlja vpliv na odločanje o odločitvi, katero naj bi predstavniško telo šele sprejelo, ima točno določeno število državljanov. Tako je potrebnih

²¹ Države EU, kjer je bilo opaziti protivladno obnašanje volivcev na evropskih volitvah: Nemčija, Francija, Italija, Velika Britanija, Danska, Finska, Estonija, Poljska, Češka, Madžarska, Latvija, Litva, Portugalska in Slovenija.

najmanj trideset tisoč volivcev za začetek postopka za spremembo ustave in najmanj pet tisoč volivcev za predlog zakona.

Referendum je oblika neposredne demokracije, kjer gre za glasovanje prebivalcev določenega ozemlja o ustavi, zakonu ali o drugem pravnem aktu in drugem vprašanju, pomembnem za družbeno skupnost. Pri referendumu gre s pravnega vidika za pravico vseh državljanov, ki imajo volilno pravico, da se odločijo o nekem aktu zakonodajnega telesa, hkrati pa z vidika delovanja državne oblasti pomeni način participacije ljudstva pri sprejemanju najpomembnejših pravnih in političnih odločitev, ki so v pristojnosti predstavniškega telesa. Referendumska vprašanja vedno ponujajo le odgovora: »da« ali »ne« oziroma »za« ali »proti«.

Zakon o referendumu in ljudski iniciativi²² v svojem 1. členu določa, da omenjeni zakon ureja referendum o spremembi ustave, zakonodajni referendum in posvetovalni referendum o vprašanjih iz pristojnosti državnega zbora in tudi način uresničevanja ljudske iniciative za spremembo ustave in za sprejem zakona. Pri zakonodajnem referendumu ločimo med **predhodnim**, kjer se volivci vnaprej izjavijo o vprašanjih, ki se urejajo z zakonom; in med **naknadnim**, kjer gre za potrditev zakona, ki je že bil sprejet v državnem zboru. Zakonodajni referendum lahko razpiše državni zbor na svojo pobudo ali na zahtevo najmanj tretjine poslancev, državnega sveta ali štirideset tisoč volivcev. Državni zbor zavezuje izid referendumu.

Pri večini dosedanjih referendumov, ki so bili izvedeni v Sloveniji, je poleg političnih strank opaziti tudi zelo močno vlogo posameznih interesnih skupin, ki se od referendumu do referendumu razlikujejo. Interesne skupine oz. predstavniki civilne družbe želijo s svojimi stališči vplivati na izid referendumu.

Tabela 15: Udeležba na zakonodajnem referendumu za volitve v Državni zbor, dne 8. decembra 1996

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.537.459	583.380	37.90 %

Vir: Internet 10

²² Zakon o referendumu in ljudski iniciativi (ZRLI) je bil sprejet 8. marca 1994.

Na omenjenem referendumu se je glasovalo o treh predlogih volilnega sistema. Prvi predlog je podala takratna vladna koalicija, ki se je zavzemala za sistem sorazmerne zastopanosti strank, drugi predlog je pripravila SDS, ki je zanj zbrala 43.710 podpisov volivcev in v katerem se je zavzemala za večinski volilni sistem, tretji predlog pa je bil podan s strani Državnega sveta in je bil kombinacija prvih dveh. Referendumski rezultat po takratnem prepričanju in prinesel zmage nobenemu od predlogov za spremembo volilnega sistema, medtem ko je ustavno sodišče po dveh letih odločilo, da je zmagal predlog, ki je predvideval večinski volilni sistem. (Grad, 2004a: 13)

Tabela 16: Udeležba na zakonodajnem referendumu o financiranju izgradnje TET3; dne 10. januarja 1999

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.564.170	427.443	27.3 %

Vir: Internet 11

Referendum, ki je postavljal vprašanje, ali naj se iz državnega proračuna financira izgradnja tretje hidroelektrarne v Trbovljah, je bil razpisan na pobudo 30 poslank in poslancev DZ. Kljub številčnim pomislekom, predvsem zaradi tega, da se o tako strokovnem vprašanju odloča na referendumu, je ta bil izveden. Izid referenduma je zavrnil predlog zakona za zagotavljanje sredstev za sofinanciranje izgradnje in o poroštvu Republike Slovenije za najetje kreditov za izgradnjo TET 3.

Tabela 17: Udeležba na naknadnem zakonodajnem referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, dne 17. junija 2001

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.592.650	567.784	35.66 %

Vir: Internet 12

Po sprejetju Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo je 34 poslancev Državnega zbora vložilo

pobudo za razpis prvega naknadnega referendumu v Sloveniji. Pred samo izvedbo je potekalo veliko razprav, predvsem pa je bil »sporen« člen zakona, po katerem bi možnost zdravljenja neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo bila dovoljena tudi zdravim, samskim ženskam. Zagovorniki zakona so v ospredje postavljali svobodno odločanje žensk glede otrok, medtem ko so zagovorniki razpisa referendumu, zdravniki in strokovnjaki postavljali otroka na prvo mesto in njegovo pravico do obeh staršev. V te razprave se je vključila tudi Cerkev, ki je pokazala svojo konzervativnost pri teh vprašanjih in v ospredje postavljala družino oz. oba starša. Referendumska odločitev državljanov, ki so participirali, je postavila (nerojenega) otroka pred samsko žensko.

Tabela 18: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o vračanju vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje, dne 19. januarja 2003

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.610.180	501.780	31.1 %

Vir: Internet 21

Okoli 7 % prebivalcev Slovenije je preko Vseslovenskega združenja upravičencev do vračila vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje podalo referendumsko pobudo. Z referendumom so želeli doseči, da se popravijo neenaki pogoji, ki so veljali za pridobitev telefonskih priključkov. Posamezniki, ki so živeli na območjih, kjer gradnja telefonskega omrežja ni bila v srednjeročnih planih, so morali sami s svojimi sredstvi prispevati k izgradnji svojega telefonskega priključka. Omenjeno združenje je delovalo kot skupina, ki ima le en skupni cilj, za doseg tega pa so uporabili relativno radikalen način. V dneh pred referendumom je vlada vsem gospodinjstvom poslala letake z vsebino, ki je bila protireferendumska. Kljub temu je referendum uspel, vendar je vračilo vlaganj upravičencem odvisno od prodaje Telekoma.

Tabela 19: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o preoblikovanju in privatizaciji javnega podjetja Slovenske železnice d.d., dne 19. januarja 2003

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.610.180	501.499	31.1 %

Vir: Internet 13

Sindikati slovenskih železničarjev (šest od skupno devetih) so se zavzeli za razpis referendumu, na katerem naj bi se odločalo o tem, ali naj Slovenske železnice ostanejo kot javno in enovito podjetje ali naj pride do reorganizacije, ki jo je predlagala Vlada Republike Slovenije. Gospodinjstva po državi so zopet dobila letake, ki jih je financirala vlada in v katerih je pozivala volivce, naj se na referendumu opredelijo za privatizacijo Slovenskih železnic. Obe strani, vlada in predlagatelji pa so volivce skušali prepričati tudi z radijskimi spoti, v katerih so predstavljali svoje poglede. Uspešnejša je bila vladna stran, saj se je večina volivcev odločila proti ohranitvi Slovenskih železnic kot javnega podjetja.

Tabela 20: Udeležba na referendumu o pristopu Republike Slovenije k Organizaciji severnoatlantske pogodbe (NATO), dne 23. marca 2003

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.613.305	974.988	60.43 %

Vir: Internet 14

Javnomnenjske raziskave pred referendumom niso obetale ugodnega rezultata za vladajočo koalicijo, a je le-ta morala referendum izpeljati zaradi dane obljube, da bodo o tem vprašanju odločali državljani in državljanke na referendumu. Referendumska kampanja s strani vlade je imela velike finančne vložke, saj so preko različnih propagandnih spotov ter tiskanih brošur (npr.: Natopis) seznanjali državljane o nujnosti vključitve Slovenije v NATO. Tako je Vlada Republike Slovenije izdala tudi brošuro z naslovom »Doma v Evropi, varni v NATU«, kjer so ugledni državniki pisali o argumentih za priključitev k EU in NATO. Ob tem referendumskem vprašanju so vidno vlogo igrale skupine, ki so bile proti vključitvi Slovenije v NATO. Tako so Mirovni inštitut, Neutro in druge skupine opozarjale na negativne posledice, ki jih prinaša NATO, ter na globalizacijo, ki po njihovem mnenju ne zagotavlja

demokracije. Omenjene skupine so pripravile različne okrogle mize, shode v podporo miru, lepili so plakate in delili letake z vsebino, kjer so volivce nagovarjali, naj na referendumu ne podprejo vstopa Slovenije v NATO. Odločitev večine volivcev, ki je za vlado bila obvezujoča, je pokazala, da so državljani in državljanke Republike Slovenije pripravljene na vstop v NATO. (Velič, 2003)

Tabela 21: Udeležba na referendumu o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji, dne 23. marca 2003

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.613.305	975.015	60.44 %

Vir: Internet 15

Istočasno z referendumom o vstopu Slovenije v NATO je potekal tudi referendum o priključitvi Slovenije k EU, ki je bil državotvoren. Urad vlade za informiranje je finančna sredstva iz proračuna namenil tudi za to kampanjo, ki je potekala sočasno s kampanjo ob vstopu Slovenije v NATO, vendar je kampanja za EU terjala manjša sredstva. Predvsem v različnih tiskanih brošurah so javnost seznanjali z institucijami in zgodovino EU, prav tako pa so se posluževali oglasov, ki so se pojavljali na televiziji, radiu in v ostalih tiskanih medijih. A tudi tu so se pojavili nasprotniki, evroskeptiki, ki so opozarjali predvsem na izgubo komaj desetletje trajajoče samostojnosti. Kljub vsemu pa je podpora vstopu Slovenije v EU bila že vsa leta dokaj visoka in je počasi naraščala, zato je bil tudi rezultat referenduma, ki je podprl odločitev, da se Republika Slovenija priključi EU, pričakovan. (Velič, 2003)

Tabela 22: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o spremembi Zakona o trgovini, dne 21. septembra 2003

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.618.978	445.842	27.54 %

Vir: Internet 16

Referendum o trgovini je bil razpisan na pobudo Sindikata delavcev trgovine Slovenije, ki je Državnemu zboru priložil še 47.368 podpisov volivk in volivcev. Sindikat se je zavzemal, da

naj bi največ 10 nedelj v letu bile trgovine odprte, ostale nedelje pa naj bi imeli prodajalci proste. Menili so, da s tem ne posegajo v pravico potrošnikov do njihove oskrbe z nujnimi življenjskimi dobrinami. Sindikatu delavcev trgovine Slovenije so se pridružili še Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, civilna družba in politične stranke iz vrst takratne opozicije. V oglaševanju pred izvedbo referendumu so količinsko in po načinu oglaševanja vodili nasprotniki referendumske pobude (večje trgovske mreže – Mercator, Tuš, Spar ...), ki so s svojim kapitalom želeli vplivati na odločitev volivcev. Odločitev volivcev je zadovoljstvo prinesla pobudnikom referendumu, ki so bili z doseženim rezultatom zadovoljni, saj naj bi kazal na to, da se večina zavzema za solidarnost in dostojanstvo zaposlenih, njihovih družin, na kar je v predreferendumskem obdobju opozarjala tudi Cerkev.

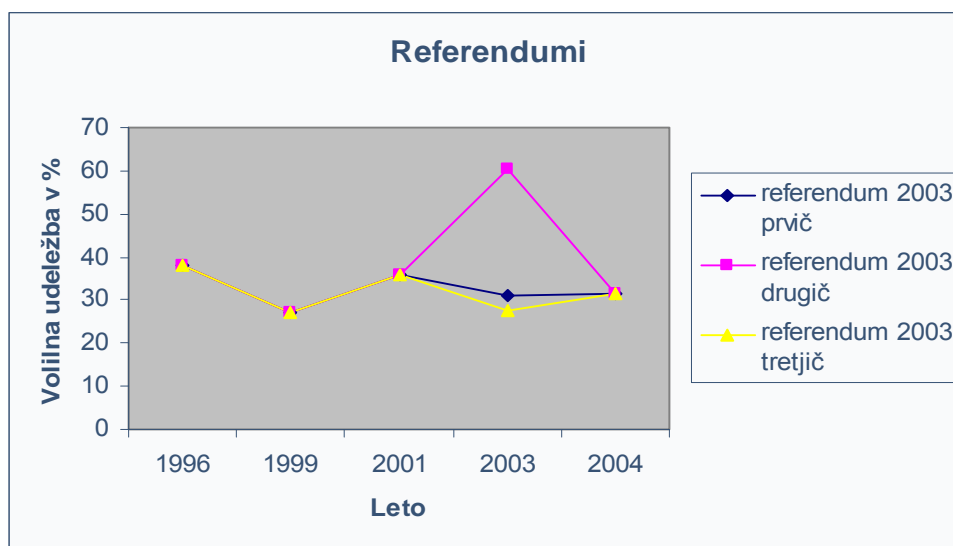
Tabela 23: Udeležba na naknadnem zakonodajnem referendumu o t. i. Tehničnem zakonu o izbrisanih, dne 4. aprila 2004

št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %
1.625.805	511.321	31.45 %

Vir: Internet 17

Poslanci opozicije v prejšnjem mandatu Državnega zbora so po več neuspešnih poskusih uspeli s pobudo o razpisu referendumu o izbrisanih. Tako imenovani »izbrisani« delujejo v Društvu izbrisanih, ki šteje okoli 30.000 nedržavljanov Republike Slovenije, leta 1992 so bili izbrisani iz registra stalnega prebivalstva Slovenije. Pobudniki referendumu so bili z njegovim izidom zadovoljni, saj je okoli 95 % volivcev, ki so se referendumu udeležili, glasovalo proti t. i. tehničnemu zakonu, ki naj bi uredil status tistim, ki so si ga po osamosvojitvi že uredili in naj ne bi imel tako velikih finančnih posledic. Društvo izbrisanih je v času pred in tudi po referendumu velikokrat opozorilo nase z različnimi javnimi tribunami, manifestacijami, kakor tudi gladovno stavko. Ob tem referendumskem vprašanju in izbrisanih nasploh so se pojavile številne skupine, ki zagovarjajo predvsem človekove pravice, saj naj bi bile s tem referendumom kratene izbrisanim.

Graf 3: Volilna udeležba na vseh dosedanjih referendumih – primerjalno

Vsem dosedanjim devetim referendumom je skupna nizka stopnja volilne udeležbe. Največja udeležba volivcev (60,44 %) je bila le pri istočasni izvedbi referenduma o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji ter referenduma o pristopu Republike Slovenije k Organizaciji severnoatlantske pogodbe (NATO). Tako visoka udeležba na teh dveh referendumih, ki sta bila izvedena sočasno, je tudi posledica razpoznavne tematike in poučenosti volivcev o obeh organizacijah, o vstopu vanju se je odločalo prav z omenjenima referendumoma. Najnižja volilna udeležba (27.3 %) pa je zaznamovala izvedbo drugega referenduma o financiranju izgradnje TET 3.

Nižja stopnja udeležbe na referendumih je v večini primerov pogojena z nepoznavanjem tematike, ki ponavadi volivce niti ne zanima. Prav tako pa nizka volilna udeležba kaže na nezainteresiranost državljanov, da odločajo o zadevah, ki jim niso blizu, o katerih tudi niso dovolj dobro poučeni, da bi bili sposobni o njej odločiti. Vsekakor bi moralo biti veliko več narejenega, da bi volivci dojemali, da je odločitev, o participaciji na referendumih pomembna tudi za njih, saj le tako lahko vplivajo na odločitve vlade oz. predstavnikov politične oblasti. A za večjo participacijo državljanov na referendumih bi svoje morala narediti tudi vlada oz. oblast in tudi stran, ki referendum ponuja v izvedbo. Pri tem je ključnega pomena informiranje državljanov, tako z ene kot z druge strani. V večini dosedanjih referendumov, je bila predlagateljica opozicija, kateri je uspelo zbrati zadostno število podpisov volivcev za izvedbo referendumov. Vlada je predlagala le referenduma o vstopu Slovenije v EU in NATO, njuno izvedbo je podprla tudi takratna opozicija ter tudi civilna družba.

Na podlagi konstantno nizke volilne udeležbe na vseh dosedanjih referendumih, z izjemo referenduma o vstopu Slovenije v EU in NATO, lahko rečemo, da je ta stopnja tako nizka tudi zaradi pogostosti izvedb referendumov, kar ima močan negativni vpliv na odločitev državljanov, da participirajo.

5.3 CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI

Nepolitične organizacije predstavljajo pomemben kanal za politično participacijo in komunikacijo med državljanji in državo, saj sodelovanje v prostovoljnih organizacijah omogoča komunikacijo med širšo skupino ljudi, prav tako pa delujejo tudi mobilizacijsko, saj posameznika pritegnejo v politično aktivnost. Takšno delovanje omogoča sodelujočim tudi dostop do informacij in pridobivanje izkušenj, ki so potrebne za učinkovito politično akcijo. (Iglič, 2001: 176–177)

V Sloveniji je po podatkih Agencije za razvojne iniciative²³ okoli 15.000 nevladnih organizacij, od katerih jih skoraj tretjina ni nikoli zaživela oz. so že v času registracije prenehale z delovanjem. Kriterij, po katerem ADI opredeljuje nevladne organizacije, vključuje tiste neobvezne in formalno registrirane organizacije, ki so jih ustanovili nevladni akterji za namen, ki je neprofiten, in ki delujejo na osnovi neplačane delovne sile (deloma ali v celoti).

Nevladne organizacije v Sloveniji delujejo od 90-ih let 20. stoletja, na področjih: enakih možnosti žensk in moških ter izboljšanja položaja žensk; človekovih pravic; spolne usmerjenosti; starosti; zdravja; enakega obravnavanja ne glede na narodnost, rasno, etično poreklo in jezik ter invalidnosti. Omenjene organizacije temeljijo na vrednotah, pri čemer izpostavljajo prostovoljnost, nepridobitnost, humanitarnost, samoiniciativnost ...

Med vsemi nevladnimi organizacijami so med bolj dejavnimi sindikati. Stavkovni val je v Sloveniji naraščal predvsem v poznih 80-ih letih 20. st, v predtranzicijskem obdobju. Za omenjeno obdobje so značilne predvsem protestne akcije relativno majhnih skupin delavcev, ki so ugotavljali, da jim denarna nadomestila, ki so jih prejeli za opravljeno delo, ne

²³ Agencija za razvojne iniciative (ADI) je v letu 1999 izdala Vodnik po nevladnih organizacijah v Sloveniji, ki je dostopen tudi na spletni strani: <http://www2.arnes.si/~ljadi1s/organizacije.htm>.

zadostujejo za preživetje. V 90-ih letih se je Slovenija vse bolj približevala državam, za katere je značilna nizka pogostost stavk, saj je po letu 1996 opazen upad števila le-teh. Tako kot se zmanjšuje število stavk, tako je moč zaslediti tudi manj udeležencev. Stavke v Sloveniji so bile v predtranzicijskem času masivne oz. množične in so se že pričele pojavljati na cestah, s čimer so se pričeli množični shodi delavcev, ki so svojo pozornost neposredno namenjali političnim voditeljem. Za jugoslovanski tip realnega socializma je značilno zavezništvo med delavci in posamezniki izven podjetij oz. v ustreznih centrih politične moči. Tako so bile v omenjenem času stavke predvsem posledica razcepa med direktorji in delavci oz. državo. V Sloveniji še vedno obstajajo deprivirani delavci, ki pa se vse težje odločajo za stavke, saj so le-te opredeljene za predrage in preveč tvegane akcije, prav tako pa je opazna tudi nizka podpora »centrov« politične moči stavkajočim. Kolektivne akcije depriviranih skupin so spodbujali sindikati. Z različnimi spremembami ter pod vplivom konjunktura v mednarodnem okolju, so pričele stavke v gospodarstvu izginjati, medtem ko je opazen porast strank v negospodarstvu. Upad številčnosti stavk kaže na šibkost interesnega organiziranja delojemalcev v slovenskem gospodarstvu in negospodarstvu. (glej Stanojević, 2001)

Obstoj različnih oblik politične participacije zagotavlja demokratičnost politične ureditve. Nekonvencionalne oblike politične participacije, ki spoštujejo demokratični pravni red, a ne potekajo preko ustaljenih političnih kanalov oz. institucij sistema, so tudi razne oblike protestov na javnih mestih, ki pa so z demokratičnega vidika nedvomno legitimna. V Sloveniji se ti protesti, ki potekajo zoper neko odločitev državnih organov, odvijajo v večini primerov pred poslopjem parlamenta ali vlade. Izpostavimo lahko predvsem proteste kmetov, izbrisanih, antiglobalistov, istospolno usmerjenih ... Protesti so v večini primerov predvsem odgovor na politično odločitev vladajočih. Tudi z risanjem grafitov, raznašanjem letakov, lepljenjem posterjev, oglaševanjem na radiu in televiziji, posamezniki opozarjajo družbo na nestrinjanje z odločitvami nosilcev javnih funkcij.

Aktivizem, kot oblika nasprotovanja delovanju obstoječe vladne strukture, je v Sloveniji prisoten le ob skrajnih ogroženosti lastnih osnovnih potreb, ko pride do brezizhodne situacije, ko ni več česa izgubiti. Občasno se pojavijo tudi množične demonstracije kot na primer ob ameriški agresiji na Irak, ko je bilo zabeleženo največje število demonstratorjev od osamosvojitve naprej. Zaradi vse premajhnega zavedanja o možnostih, ki so posameznikom na voljo za izražanje lastnega mnenja, je v Sloveniji stopnja aktivizma zelo nizka. (internet 20)

V demokratičnih državah narašča pomen in potreba po organizirani civilni družbi, saj se na ta način oblikuje bolj partnerski odnos med oblastjo in civilno družbo. Sodelovanje med civilno družbo, nevladnimi organizacijami in množičnimi mediji pa omogoča boljšo seznanjenost javnosti o pomenu aktivne civilne družbe, ki s svojimi dejanji pripomore k demokratizaciji družbe in države.

5.4 NARODNOSTNE MANJŠINE

Ustava Republike Slovenije priznava položaj avtohtone narodne skupnosti Italijanom in Madžarom ter določa, da je na območjih, kjer živita ti dve skupnosti, uradni jezik poleg slovenščine tudi italijanščina oz. madžarščina. Prav tako pa ustava določa tudi njihovo obvezno neposredno zastopnost obeh manjšin v predstavniških organih. Tudi Romi so omenjeni v ustavi, vendar kot romska skupnost. Po ustavni ureditvi iz leta 1991 je slovenska oblast ponovno povzela staro ustavno ureditev iz leta 1974, ki je že urejala volilno pravico pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti. Ustava iz leta 1991 tako določa, da imata obe narodni skupnosti zagotovljen po en sedež v državnem zboru. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti so imeli volilno pravico tudi na prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji, leta 1990. Predstavnik madžarske in italijanske narodne skupnosti imata na državnozbornih volitvah poseben položaj, zaradi že vnaprej zagotovljenega poslanskega sedeža. Aktivno in pasivno volilno pravico imajo le pripadniki teh skupnosti, ki lahko volijo tudi druge poslance. Na območjih, kjer živijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, se oblikujeta posebni volilni enoti. V vsaki od njih se voli po en poslanec, ki je izvoljen na podlagi večinskega volilnega sistema.

5.4.1 ITALIJANSKA NARODNA MANJŠINA

Po popisu prebivalstva Republike Slovenije leta 2002, ki ga je izvedel statistični urad Slovenije, se je število tistih, ki so se izrekli za pripadnike italijanske narodne manjšine zmanjšalo, v primerjavi s popisom iz leta 1991. Na prvem popisu se je za pripadnike italijanske narodne manjšine izreklo 2959 oseb, 11 let pozneje pa le 2258. Vendar pa je to število bistveno manjše v primerjavi s podatki Vlade Republike Slovenije, ki je prišla do števila 3388 pripadnikov italijanske narodne skupnosti. Ti podatki so nastali na podlagi

volilnih imenikov, ki jih je oblikovala italijanska skupnost sama za lokalne volitve leta 2002, se pravi istega leta, kot je bi izveden popis prebivalstva.

Tabela 24: Udeležba pripadnikov italijanske manjšine na volitvah za predstavnika italijanske narodne skupnosti v Državnem zboru

Leto volitev	št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	število kandidatov
1992	1.913	1.599	83.36 %	2
1996	2.604	1.707	65.55 %	4
2000	2.753	1.500	54.48 %	1
2004	2.741	1.162	42.39 %	1

Vir: Uradni list RS št. 60/1992, št. 65/1996, št. 98/2000; Internet 22

Na območju, kjer potekajo volitve predstavnikov italijanske narodne manjšine je zaznati upad volilne udeležbe ter tudi števila samih kandidatov, ki na volitvah sodelujejo. Roberto Battelli je na vseh dosedanjih državnozbornih volitvah uspel prepričati največ pripadnikov italijanske narodne manjšine. Vse nižja stopnja participacije na volitvah kaže tudi na to, da se pripadniki narodne manjšine, najverjetneje, ne počutijo dovolj slišni v Državnem zboru.

5.4.2 MADŽARSKA NARODNOSTNA MANJŠINA

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije, se je ob zadnjem popisu prebivalstva v letu 2002 za pripadnike madžarske manjšine v Sloveniji izreklo 6.243 oseb, kar je za 1.757 oseb manj v primerjavi s prvim popisom leta 1991. Vendar je tudi število madžarske narodne skupnosti po podatkih analize, ki jo je obravnavala in sprejela Vlada Republike Slovenije, v letu 2004 bistveno večje. Tako naj bi dejansko na celotnem območju Republike Slovenije živelo kar 8.328 pripadnikov madžarske narodnosti. Vlada je do omenjenih podatkov, podobno kot pri italijanski narodni skupnosti, prišla na podlagi sestavljenih volilnih imenikov, ki jih je pripravila madžarska narodna skupnost, ker jih je potrebovala za izvedbo lokalnih volitev leta 2002.

Tabela 25: Udeležba pripadnikov madžarske manjšine na volitvah za predstavnika madžarske narodne skupnosti v Državnem zboru

Leto volitev	št. volilnih upravičencev	št. oddanih glasovnic	volilna udeležba %	število kandidatov
1992	6.838	5.145	75.24 %	7
1996	6.229	4.079	65.48 %	4
2000	7.181	4.622	64.36 %	5
2004	6.590	3.592	54.51 %	5

Vir: Uradni list RS št. 60/1992, št. 65/1996, št. 98/2000; Internet 22

Število kandidatov, ki se v madžarski narodni skupnosti potegujejo za eno poslansko mesto, je dokaj konstantno, medtem ko je zaznati upad pri volilni udeležbi. Mesto madžarske poslanke že vsa leta pripada Mariji Pozsonec.

5.4.3 ROMSKA NARODNOSTNA MANJŠINA

Romi imajo v Sloveniji že po Ustavi²⁴ zagotovljen status avtohtone narodne manjšine, vendar pa naj bi bil krovni zakon, ki bi urejal položaj romske skupnosti v celoti, sprejet šele leta 2007. Po statističnih podatkih se je na popisu prebivalstva leta 2002 za pripadnike romske skupnosti opredelilo le 3.246 prebivalcev. Vendar je dejansko številčno stanje Romov v Sloveniji nekje okoli 10.000 ter so naseljeni v 25 občinah. Tradicionalno, jih je največ na območju Prekmurja, Dolenjske, Posavja in Bele krajine. V Sloveniji živenci Romi so se leta 1995 povezali v Zvezo romskih društev, ki se je v letu 2000 preimenovala v Zvezo Romov Slovenije. Volilno pravico Romov je moč zaslediti tudi že v enem od sprejetih ustavnih amandmajev iz leta 1989. Z ustanovitvijo svoje zveze so Romi vse bolj prisotni v javnem življenju, saj je s sprejetjem sprememb in dopolnitev k Zakonu o lokalni samoupravi leta 2002 uresničena temeljna podlaga politične participacije Romov v lokalnem političnem življenju. Na podlagi omenjene dopolnitve zakona imajo romske skupnosti v 20 občinah, kjer tradicionalno živijo, pravico do vsaj enega predstavnika v občinskem svetu. Na lokalnih volitvah leta 2002, ko so imeli Romi prvič priložnost voliti svoje predstavnike občinskih svetnikov, je bilo izvoljenih 23 romskih svetnikov. Edina temna lisa omenjenih volitev je primer občine Grosuplje, ki še danes nima romskega svetnika

²⁴ 65.člen Ustave RS določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji ureja zakon.

kljub zakonskim določilom in odločbi ustavnega sodišča. Ta primer kaže na določeno stopnjo nestrpnosti do romske skupnosti, kar posledično vpliva tudi na družbeno izključenost te marginalne skupine.

S temi dopolnitvami in spremembami zakona so romski skupnosti v Sloveniji podelili pravico do politične participacije na lokalni ravni ter s tem tudi možnost seznanjanja širše javnosti o problematiki romske skupnosti. Politična participacija Romov na lokalni ravni omogoča v prihodnosti pot k politični participaciji na državni ravni, saj s tem, ko se o romski problematiki razpravlja v politični in družbeni sferi, se problematika spreminja v tematiko. Z dodelitvijo pravice romski skupnosti do izvolitve svojih predstavnikov v občinske svete je Slovenija postala ena redkih evropskih držav, ki je to pravico politične participacije podelila Romom, ter jih tako priznala za subjekte in vse aktivnejše pri soodločanju o političnem življenju v Republiki Sloveniji. Poleg že omenjenih pravic na lokalni ravni si Romi želijo, da bi bil čim prej sprejet krovni zakon, ki bi urejal njihov položaj, saj bi jim bil s tem priznan status »romske manjšine«, kakor tudi ostale pravice, ki jim pripadajo iz tega naslova, ter s tem tudi možnost, da med svojimi kandidati izvolijo romskega poslanca v Državni zbor.

Med prebivalci Slovenije in romsko skupnostjo velikokrat prihaja do težav pri sobivanju, saj obstajajo številne kulturne in socialne bariere, ki so za obe skupnosti težko sprejemljive. Tako imajo Romi v Prekmurju najboljše odnose z ostalo skupnostjo ter so veliko bolj vključeni v javno življenje ostalih občanov, medtem ko je v ostalih regijah še vedno čutiti več nestrpnosti kot pripravljenosti sodelovanja tako enih kot drugih.

Romska skupnost mora za svoje izoblikovanje avtohtone družbene skupine biti sposobna zastopati svoje lastne interese in s predstavitvijo svoje skupine premagati konfliktnost med kulturno ter etično drugačno večinsko in romsko populacijo. Zaradi svoje neprisotnosti v medijih in neorganiziranosti v političnem komuniciranju, so Romi tudi v medijih ter v očeh ostalega prebivalstva še vedno prisotni le kot »problem«. (glej Zavratnik Zimic, 2000: 840–847)

5.5 PROBLEMI POLITIČNE PARTICIPACIJE V SLOVENIJI

V Sloveniji je poznavanje volilnih tematik in problematik dokaj nizko in posledično je stopnja volilne udeležbe iz volitev v volitve nižja. A ker je za demokracijo pomembno sodelovanje vseh, bi bilo pričakovati, da se bo zmanjševalo število tistih, ki samo opazujejo delovanje od zunaj. Vendar je za doseg tega potrebno začeti pri sami politični socializaciji in kulturi ter tudi spremembi samega načina političnega komuniciranja do te mere, da bo večini jasno, za kaj pri določenih stvareh gre.

Za Slovenijo je značilna precejšnja volilna abstinenca, ker državljani sodelujejo, kadar vidijo dovolj zanimivo zadevo, pri kateri se splača sodelovati – metoda cost-benefit. Večina državljanov še naprej ostaja pasivnih oz. nezainteresiranih, pri čemer eni to apatijo pripisujejo nizki ravni interesa, drugi pa, da gre za odsev neustrezne politične moči.

Za volilno neudeležbo obstajata predvsem dva prevladujoča vzroka, ta sta: volilna neodločenost in apolitičnost. Neodločenost je lahko posledica nezadostne informiranosti ter razcepljene oz. večstrankarske lojalnosti. Hkrati pa je neudeležba na volitvah tudi pokazatelj apolitičnosti kot izraza nezainteresiranosti za javno in politično življenje. (Brezovšek, 2004: 46) Cilj vseh držav je ustvariti take sisteme, ki bi prispevali k naraščajoči participaciji različnih socialnih in gospodarskih skupin, kar bi vodilo k bolj posvetovalni politiki.

V Sloveniji politična participacija, ki ni vezana na volilni proces, predstavlja problem, saj je njena stopnja nizka predvsem zaradi nezadostne razvitosti civilnodružbene sfere. (Tomšič, 2002a: 60)

Problem v Sloveniji je predvsem politično obnašanje mladih, saj kažejo več zanimanja za neortodoksne in radikalne stranke, s čimer so bolj nagnjeni k radikalnemu političnemu angažiranju kot pa sodelovanju na volitvah. Z različnimi izobraževalnimi tehnikami bi lahko veliko naredili na področju dviga politične kulture in s tem posledično tudi politične participacije v Sloveniji že v osnovnih in srednjih šolah. Predvsem pri družboslovnih predmetih bi kazalo večjo pozornost nameniti tudi obravnavi volilnih tematik in problemati, s čimer bi bili mladi bolj poučeni o vrednotah demokracije, volilnih dogajanjih, načinih participacije in komunikacije v demokracijah, kar bi vplivalo na zavest o pomembnosti aktivnega delovanja vsakega državljana posebej. Tako bi lahko že v samem začetku politične

Politična participacija v Sloveniji

participacije oz. še pred tem, razumeli, da ima vsak glas, ki je oddan na volitvah, referendumih in ostalih oblikah politične participacije, enak vpliv.

V Sloveniji je bila participativna tradicija v politični kulturi slabo razvita. Vzrok tega je možno najti v lastnem prepričanju o podložniški politični kulturi slovenskega naroda in zapoznelem oblikovanju lastne države. Javno življenje postaja vse bolj prostor, v katerem se politizira, medtem ko se politični prostor spreminja v mesto, kjer nastaja in se etablira tradicionalna politična kultura. Kadar prihaja do pomanjkanja medsebojnega komuniciranja, je ogroženo nastajanje prostora politike kot urejanja skupnih zadev in učinkovitega upravljanja.

Množični mediji poleg krepitve obstoječih preferenc, občasno tudi popačijo tok politične komunikacije s tem, ko oblikujejo razprave in strukturirajo preference in simpatije. Vpliv medijev je čutiti predvsem pri tistem delu občinstva, ki nima visoke politične pozornosti, ni poistoveten z nobeno od političnih strank ter ima malo informacij. Na ta del občinstva imajo mediji moč vplivati s posredovanjem ponavljajočih se sporočil s simbolnim nabojem. (glej Brezovšek, 2004: 44) Čeprav je v Sloveniji opaziti naraščanje politične informiranosti, pa je še vedno zelo nizek interes za politično delovanje in politično participacijo.

6 ZAKLJUČEK

Posamezniki morajo biti motivirani, da delujejo v sferi politike, pri čemer gre za različne razloge: izkazati podporo svoji državi, doseči določene ugodnosti zase in za prijatelje, vplivati na splošno javno politiko ... Posameznikove politične akcije lahko zahtevajo zelo malo političnega znanja ali njegove iniciative ali pa obojega veliko.

Močna politična angažiranost je značilna za obdobja večjih družbenih prehodov, nato pada ter se kasneje ustali pri stanju, za katerega je značilna tudi dokaj velika volilna abstinenca. Podatki iz raziskave Demokratizacija v vzhodni Evropi, ki je bila izvedena leta 1999, kažejo da je v Sloveniji zaznati upad zadovoljstva s stanjem demokratizacije, posledica tega pa je tudi nižja stopnja politične participacije. (Tomšič, 2002a: 56) Z omenjenimi podatki iz raziskave potrjujem prvo postavljeno hipotezo, da je nižja stopnja politične participacije v Sloveniji posledica razočaranja nad učinki politične participacije in delovanjem političnega sistema ter prevelikih pričakovanj posameznikov. Konvencionalne oblike politične participacije (udeležba na volitvah in referendumih, članstvo v političnih strankah) v Sloveniji se znižujejo, pri čemer je skrb vzbujajoča predvsem udeležba na referendumih ter tudi na prvih volitvah za evropski parlament. Med državljani narašča mnenje, da se s politiko ukvarjajo le tisti, ki od nje pričakujejo koristi, kar vpliva na to, da se jih vse manj odloča politično participirati. Tudi pričakovanja večine, ki so se izkazala za prevelika, negativno delujejo, saj negativna mobilnost posameznikov po socialno-ekonomski lestvici znižuje raven politične participacije.

V Sloveniji je v 80-ih letih 20. stoletja prišlo do pojava novih socialnih gibanj, alternativnih kultur in novih političnih subjektov v civilni družbi, kar je kazalo na politično mobilizacijo »od spodaj navzgor«, le-ta je imela množico kolektivnih akterjev in identitet, ki so med seboj delovali na podlagi skupnih interesov posameznih projektov. V času pred slovensko osamosvojitvijo so se izoblikovala socialna omrežja, ki so se posluževala nekonvencionalnih oblik politične participacije, med katerimi izstopajo protestne akcije, množična zborovanja v znak podpore posameznikom in skupinam, upori zoper oblast; dosegla so kolektivno akcijo večine Slovencev v želji po demokratičnih političnih spremembah v državi. Z demokratizacijo slovenske družbe se je število nekonvencionalnih oblik politične participacije zmanjševalo, s čimer potrjujem svojo drugo postavljeno hipotezo. Še vedno pa je zaznati občasen pojav

določenih nekonvencionalnih oblik politične participacije, ki jih je moč zaslediti predvsem med antiglobalističnimi skupinami, vendar večina državljanov nasprotuje nelegalnim oblikam protestov.

Kot državna organizacija je ljudem najbližje lokalna samouprava, ker so jim njene zadeve razumljivejše kot odločanje o državnih zadevah, saj prebivalci sami upravljajo s svojimi lokalnimi zadevami. (Grad v Lipicer-Kustec, 2004: 126)

Po podatkih, ki so navedeni v diplomskem delu in prikazujejo stopnjo udeležbe volivcev na volitvah in referendumih, lahko povzamem, da se zmanjšuje stopnja participacije na državnozbornih in predsedniških volitvah, povečuje se udeležba na lokalnih volitvah, medtem ko je za referendume značilna konstantno nizka volilna udeležba. Omenjeno kaže na dejstvo, da se posamezniki v večji meri odločajo za participacijo tam, kjer menijo, da imajo večjo možnost vpliva na odločanje o javnih zadevah in o zadevah, ki so jim blizu oz. kjer razumejo bistvo tematike odločanja, kar je predvsem problem referendumskih vprašanj. Na podlagi tega potrjujem tretjo postavljeno hipotezo.

Javnost se vse premalo zaveda svojega vpliva oz. pomembnosti svoje udeležbe na volitvah. Za to je vedno pomembnejše zavedanje po potrebi kanalov komuniciranja, ki morajo biti odprti in s tem dajati možnost državljanom, da si pridobijo potrebne informacije, na podlagi katerih se nato lahko odločajo. Pomembno vlogo pri tem igrajo tudi različne interesne skupine in politične stranke, ki svoje pripadnike informirajo o zadevah, ki so zanje ključnega pomena. S tem pri svojih pripadnikih vzbudijo občutek pomembnosti in kolektivne pripadnosti, ki sta nujna za samo politično participacijo, s čimer potrjujem tudi svojo četrto hipotezo. Posamezniki, ki delujejo znotraj skupin, delujejo za skupni cilj vseh pripadnikov ter se zavedajo, da jim bo skupaj lažje uspelo doseči zastavljen cilj. V Sloveniji je moč opaziti večjo kolektivno pripadnost predvsem ob nasprotovanju odločitvam vlade in ob razpisih referendumov, kjer so posamezne skupine bile sposobne zbrati večje število svojih pripadnikov ter opozoriti nase in na svoje zahteve.

V Sloveniji je čutiti demokratični deficit predvsem na področju politične participacije, kljub temu da je odločitev o tem prepuščena vsakemu volivcu. Z združevanjem in istočasno izvedbo volitev bi lahko dosegli večjo stopnjo volilne udeležbe, prav tako pa bi bilo potrebno opozarjati tudi na druge oblike politične participacije, ki jih trenutno v Sloveniji skoraj ni zaslediti oz. so zanemarljivi. Za večjo participacijo smo tako odgovorni vsi državljani,

Politična participacija v Sloveniji

politične institucije, množični mediji, politični voditelji in civilna družba. Le s skupnim prizadevanjem bo moč doseči zadovoljivo raven politične participacije in ustaviti upad le-te. Pozornost je potrebno usmeriti na vzpostavitev komunikacijskih kanalov, preko katerih bo mogoče komunicirati med vsemi ravnmi družbe, kar bo pripomoglo k večji informiranosti državljanov ter s tem večji politični participaciji.

7 LITERATURA

- Adam, Frane (1991): Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. Družboslovne razprave, 8, 12, str. 102–117.
- Axford, Barrie (2002): Parties, Interest Groups and Public Opinion. V: Axford Barrie, Gary K, Browning, Richard Huggins, Ben Rosamond: Politics: An introduction second edition. Routledge, London.
- Axford, Barrie (2002): Political Participation. V: Axford Barrie, Gary K, Browning, Richard Huggins, Ben Rosamond: Politics: An introduction second edition. Routledge, London.
- Babič, Maja, Černalogar, Dušanka, Frece, Ines, Gašperčič, Alenka in Molan, Jasmina (2003): Lokalne volitve 2002 - Projektna naloga pri predmetu Lokalna samouprava
- Bačlija, Irena, Chan, Kenneth Ka-lok (2004): First time in the European Parliament Elections: Central and Eastern Europe in the 2004 European Parliament Elections. Družboslovne razprave, 20, 46–47, str.109-131.
- Beetham, David (1994): Defining and Measuring democracy. Sage Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi.
- Brezovšek, Marjan (1995): Politična participacija. Teorija in praksa, 32, 3–4, str. 199–211.
- Brezovšek, Marjan (2002): Volitve in politično predstavništvo. V: Fink-Hafner, Danica in Boh, Tomaž (ur.): Parlamentarne volitve 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Brezovšek, Marjan (2004): Problem volilne (ne)udeležbe na lokalnih volitvah in volilno ravnanje. V: Brezovšek, Marjan, Haček, Miro, Krašovec, Alenka (ur.): Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Budge, Ian (1996): The new challenge of direct democracy. Polity Press, Cambridge.
- Della Porta, Donatella (2003): Temelji politične znanosti. Sophia, Ljubljana.
- Grad, Franc, Kaučič, Igor, Ribičič, Ciril, Kristan, Ivan (1999): Državna ureditev Slovenije, 3. spremenjena in dopolnjena izdaja. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Grad, F. (2004): Uvodna pojasnila. V: Predpisi o volitvah v Evropski parlament. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Grad, F. (2004a): Uvodna pojasnila. V: Predpisi o volitvah v Državni zbor 2004. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Fink-Hafner, Danica (2000): Politične stranke in interesne skupine (študijsko gradivo: prosojnice), Ljubljana.

- Fink-Hafner, Danica (2001): Politične stranke. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Haček, Miro (2004): Fenomen neodvisnih kandidatov in list neodvisnih kandidatov na lokalnih volitvah. V: Brezovšek, Marjan, Haček, Miro, Krašovec, Alenka (ur.): Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Igljč, Hajdeja (2001): Socialni kapital, socialna omrežja in politično vedenje: empirična študija. Družboslovne razprave, 17, 37–38, str. 167–190.
- Janda, Kenneth; Berry, Jeffrey M. in Goldman, Jerry (1987,1992): The challenge of democracy: government in America. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Klopčič, Vera (2004): Evropa, Slovenija in Romi. Prispevek na posvetu v Državnem svetu RS o problematiki ekonomsko socialne integracije Romov v Sloveniji.
- Kustec-Lipicer, Simona (2004): Lokalne volitve in dejavnosti, povezane z njimi – pogled iz zornega kota volivca. V: Brezovšek, Marjan, Haček, Miro, Krašovec, Alenka (ur.): Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Lijphart, Arend (1997): Neenaka participacija: nerazrešena dilema demokracije. Teorija in praksa, 34, 3, str. 524–545
- Lukšič, Igor (1992): Politična kultura – izvor pojma. Njegova vsebina in aplikacija na Slovenijo. V: Stanič, Janez in Macura, Dušan (ur.): Demokracija in politična kultura – zbornik. Enajsta univerza, Ljubljana.
- Makarovič, Matej (2002): Politična participacija v desetletju demokratizacije. V: Toš Niko: Demokracija v Sloveniji: 1. desetletje. Fakulteta za družbene vede, IDV-CJMMK, Ljubljana.
- Miller, W.L. (1992): Political participation and voting behaviour. V: Hawkesworth, Mary in Kogan, Maurice (ur.): Encyclopedia of government and politics, Volume 1. Routledge, London and New York.
- Požarnik, Hubert (1992): Politična kultura v demokraciji. V: Stanič, Janez in Macura, Dušan (ur.): Demokracija in politična kultura – zbornik. Enajsta univerza, Ljubljana.
- Prunk, Janko (2002): Primerjava političnega razvoja v Sloveniji in Hrvaški 1990–2000. V: Fink-Hafner, Danica in Boh, Tomaž (ur.): Parlamentarne volitve 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Repe, Božo (2002): Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije. Modrijan, Ljubljana.
- Stanojević, Miroslav (2001): Konec dolgega stavkovnega vala v Sloveniji? Teorija in praksa, 38, 5, str. 798–816

Politična participacija v Sloveniji

- Tomšič, Matevž (2002): Politična stabilnost v novih demokracijah. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Tomšič, Matevž (2002a): Demokracija v Sloveniji z vidika mednarodnoprimerjalnih raziskav. V: Toš, Niko in Bernik, Ivan (ur.): Demokracija v Sloveniji: 1. desetletje. Fakulteta za družbene vede, IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana.
- Velič, Maja (2003): Institut referendumov in dosedanja praksa v Republiki Sloveniji. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.
- Virant, Grega (1998): Pravna ureditev javne uprave. Visoka upravna šola, Ljubljana.
- Vlaj, Stane (2003): Udeležba državljanov v lokalnem javnem življenju. V: Hvala, Ivan in Sedmak, Marjan (ur.): Politea: civilne razsežnosti politike: zbornik razprav. Fakulteta za družbene vede in Društvo Občanski forum, Ljubljana.
- Zajc, Drago (2001): Politika človekovih pravic 1.del, Predavanja za izredne študente 2001–2002 (neredigirano), Ljubljana.
- Zavratnik Zimic, Simona (2000): Koncept »družbene izključenosti« v analizi marginalnih etničnih skupin, Primer začasnih beguncev in avtohtonih Romov. Teorija in praksa, 37, 5, str. 832–848.
- Židan, Alojzija (2003): Politična socializacija mladih (ob spremljanju predsedniških volitev v letu 2002). V: Fink-Hafner, Danica in Boh, Tomaž (ur.): Predsedniške volitve 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

8 PRAVNI IN INTERNETNI VIRI:

- Poročilo o ugotovitvi izida volitev predsednika Predsedstva Republike Slovenije in Poročilo o izidu glasovanja za izvolitev delegatov v družbeno-politični zbor Skupščine Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 17/1990.
- Ustava Republike Slovenije (1992): ČZ Uradni list RS, Ljubljana.
- Zakon o volitvah predsednika republike. Uradni list RS, št. 39/1992.
- Poročilo o izidu volitev predsednika republike in Poročilo o izidu splošnih volitev poslancev državnega zbora. Uradni list RS, št. 60/1992.
- Poročilo o izidu splošnih volitev poslancev Državnega zbora. Uradni list RS, št. 65/1996.
- Poročilo o izidu splošnih volitev poslancev Državnega zbora. Uradni list RS, št. 98/2000.
- Zakon o evidenci volilne pravice. Uradni list RS, št. 52/2002.
- Zakon o referendumu in o ljudski iniciativi. V: Izvleček iz navodila za delo volilnih odborov. Republiška volilna komisija.
- Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, s komentarjem dr. Franceta Grada in Pavleta Sveteta. V: Predpisi o volitvah v evropski parlament. Uradni list RS, Ljubljana.
- Zakon o volitvah v državni zbor, s komentarjem dr. Franceta Grada, Marka Golobiča in Pavleta Sveteta. V: Predpisi o volitvah v državni zbor 2004. Uradni list RS, Ljubljana.

- Internet 1: <http://www.gov.si/volitve/info/92urvu.htm>; dne:17.1.2005
- Internet 2: <http://www.gov.si/volitve/info/uvuzp26.htm>; dne:17.1.2005
- Internet 3: http://www.gov.si/volitve/udel_ve.htm; dne:17.1.2005
- Internet 4: http://www.volitve.gov.si/dz2004/html/udel_ve.htm; dne:17.1.2005
- Internet 5: <http://www.volitve.si/dosedanje/v92.php>; dne:14.9.2004
- Internet 6: http://www.gov.si/volitve/preds97/udel_sl.htm; dne:15.10.2004
- Internet 7: http://www.gov.si/rvk/volitve2002/V1_uradni_koncni_izid_predsednik.html; dne:17.1.2005
- Internet 8: http://www.gov.si/rvk/volitve2002/V1_uradni_izid_predsednik_2.html; dne:17.1.2005
- Internet 9: http://volitve.gov.si/ep2004/udel_ve.html; dne:3.8.2004
- Internet 10: <http://www.gov.si/referendum/1996/udelezba.html>; dne:17.1.2005

Politična participacija v Sloveniji

- Internet 11: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=19994&dhid=13871>;
dne:17.1.2005
- Internet 12:<http://www.gov.si/referendum/ref-obmp/ref-obmp.htm>; dne:17.1.2005
- Internet 13:http://www.gov.si/rvk/referendum200301/Z_porocilo.html; dne:17.1.2005
- Internet 14: http://www.gov.si/rvk/referendum200302/M1_porocilo_nato.html;
dne:17.1.2005
- Internet 15: http://www.gov.si/rvk/referendum200302/M1_porocilo_eu.html; dne:
17.1.2005
- Internet 16: http://www.gov.si/rvk/referendum200303/M1_porocilo_trgovina.html;
dne:17.1.2005
- Internet 17: <http://www.rvk.si/tz/index1.html>; dne:17.1.2005
- Internet 18: <http://www.gov.si/uvn/FRAME.htm>; dne:13. 4.2005
- Internet 19: <http://www2.arnes.si/~ljadi1s/organizacije.htm>; dne:15.2.2005
- Internet 20: http://www.cnvos.si/sektor/1_2/ndg.htm; dne:14.9.2004
- Internet 21: http://www.gov.si/rvk/referendum200301/T_porocilo.html; dne:17.1.2005
- Internet 22: http://www.rvk.si/volitve_DZ2004/Porocilo_izid.html; dne:15.10.2004

9 SEZNAM TABEL IN GRAFOV

Tabela 1: Udeležba na plebiscitu, dne 23. decembra 1990	24
Tabela 2: Članstvo v političnih strankah	26
Tabela 2a: Članstvo v političnih strankah	26
Tabela 3: Udeležba na državnozborskih volitvah, dne 6. decembra 1992	30
Tabela 4: Udeležba na državnozborskih volitvah, dne 10. novembra 1996	30
Tabela 5: Udeležba na državnozborskih volitvah, dne 15. oktobra 2000	31
Tabela 6: Udeležba na državnozborskih volitvah, dne 3. oktobra 2004	32
Tabela 7: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 6. decembra 1992	34
Tabela 8: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 23. novembra 1997	34
Tabela 9: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 10. novembra – 1. krog	34
Tabela 10: Udeležba na predsedniških volitvah, dne 1. decembra – 2. krog	35
Tabela 11: Udeležba na lokalnih volitvah, dne 5. decembra 1994	37
Tabela 12: Udeležba na lokalnih volitvah, dne 22. novembra 1998	37
Tabela 13: Udeležba na lokalnih volitvah, dne 10. novembra 2002	38
Tabela 14: Udeležba na 1. volitvah za Evropski parlament, dne 13. junija 2004	41
Tabela 15: Udeležba na zakonodajnem referendumu za volitve v DZ	43
Tabela 16: Udeležba na zakonodajnem referendumu o financiranju izgradnje TET3	44
Tabela 17: Udeležba na naknadnem zakonodajnem referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo	44
Tabela 18: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o vračanju vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje	45
Tabela 19: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o preoblikovanju in privatizaciji javnega podjetja Slovenske železnice d.d.	46
Tabela 20: Udeležba na referendumu o pristopu Republike Slovenije k Organizaciji severnoatlantske pogodbe (NATO)	46
Tabela 21: Udeležba na referendumu o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji	47
Tabela 22: Udeležba na predhodnem zakonodajnem referendumu v zvezi s predlogom Zakona o spremembi Zakona o trgovini	47

Tabela 23: Udeležba na naknadnem zakonodajnem referendumu o t.i. Tehničnem zakonu o izbrisanih	48
Tabela 24: Udeležba pripadnikov italijanske manjšine na volitvah za predstavnika Italijanske narodne skupnosti v Državnem zboru	53
Tabela 25: Udeležba pripadnikov madžarske manjšine na volitvah za predstavnika madžarske narodne skupnosti v Državnem zboru	54
Graf 1: Volilna udeležba na vseh državnozborskih volitvah – primerjalno	33
Graf 2: Volilna udeležba na predsedniških volitvah – primerjalno	35
Graf 3: Volilna udeležba na vseh dosedanjih referendumih – primerjalno	49